

GYERMEKEINK.

HÁROM TANULMÁNY A NEVELÉS KÖRÉBŐL

ÍRTA:
FÜLÖP BÉLA
KÖZÉPISK. TANÁR.

Ára 2 P. 50 fillér.

1929.

Sz. Imre X. centennáriumára és Sz. Gellértnek,
a keresztény Magyarország első nevelőjének s vértanújának tiszteletére.

I. Egészséges Család.

Bevezetés.

A nevelés mikéntjéről szeretnék egyet-mást elmondani s ezzel kapcsolatban a család hivatásáról. Vajha kárba ne veszne a rá fordított idő. Amit elmondandó leszek, abban hitem szerint igazság van, mert igazságszerető lélekből fakad. S amit ez a lélek sugall, az az Életnek a szava, amely Életben élünk, vagyunk s mozgunk, Véle bensőbben egyesülve, mint a szálló madár a levegővel, amely röpülésre képesíti. S mégis annyira bedugvák füleink, hogy az Élet szavát meghalljuk! Mintha süketek volnánk.

A nevelés ma korunknak legfontosabb kérdése. Mindig fontos volt, de sohasem annyira, mint ma, amikor válaszúton vagyunk e világ nagy s még véget nem ért kataklizmái közt. A káoszból való kivergődésnek csak egy módja van, ha tisztán s biztosan látjuk az utat, amerre mennünk kell, hogy lidércfényektől csábítva teljesen ~s menthetetlenül el ne vesszünk. Rá kell találnunk az egészséges élet útjára s rá kell ez útra igazítunk az egyedet, a családot, ez örök emberi valóságokat, mert a többi — társadalom, nemzet, állam változó folyamatok; minémiségüket az egyed, a család határozza meg. Első sorban a család. Ha egészséges családi életet tudunk a világba állítani, a legtöbbet tettünk, mit e veszendő világnak tehetünk. Ha nem? Kárba veszett minden gond, fáradság, áldozat s minden tudomány s politika értük. A nevelés problémája ennél fogva a család problémája. A családban fejlődik s minősül elsősorban az egyed. S az egyedek milliói lelki, szellemi, erkölcsi, testi egészségi állapotának, mint megannyi összetevőnek eredője: egy társadalom, nemzet, állam s emberiség életfelfogása, haladása vagy süllyedése. Ha tehát egészséges közéletnek érezzük a hiányát, a családban kell a diagnózist megtalálnunk s első sorban itt kell a gyógyulást, egészséges életbírás s a cselekvőképességet elérnünk.

De mielőtt ennek az egészséges családnak a kritériumát keresnők s megállapítanók, előbb magának a nevelésnek a fogalmával kell tisztába jönnünk.

A nevelés mivolta, célja és útja.

Nevelni, mint maga a szó is kifejezi, a növekedés elősegítését s helyes, a növekedő alany természetének megfelelő irányban való megtartását jelenti külső tényezők, tehát szülők vagy ezek helyettesei részéről, minők a gyámok, tanítók, avagy bárki s bármi mások. Növekedést, helyes irányú növekedést testben s lélekben. Vagy miként az írás mondja a gyermek Jézusról szólva: „Növekedett korban s bölcsességben, Isten s ember előtt való kedvességben.” Aki nemcsak korban, azaz testben erősödik, hanem bölcsességben, azaz lélekben is vastagszik, gyarapodik: az lesz kedves Isten s ember előtt, mert ez lesz jó s szép s ezzel hasznára is nemcsak magának s hozzátartozóinak, hanem embertársainak, az egész köznek is ... s ezzel lesz rajta Isten áldása is minden lépésében s munkájában, bármit cselekszik is. Mi kedves Isten s ember előtt? Ami szép. *Széppé tenni tehát:* a nevelés legmagasabb célja. *Szépnek lenni*, a szó legnemesebb értelmében, tehát úgy testileg, mint lelkileg: a cél elérése.

Hogy mi a *szép*? . . . ezt meghatározni nem bírjuk. Sokféleképp próbálták Sz. Ágostontól s még előbbtől, a pogány bölcselőkön kezdve mind napjainkig, de úgy látszik, befejezett s teljes meghatározását nem lehet megadni, annyira belső kapcsolatban van benne az érzéki forma a transcendentális világgal, melyet oly kevésbé ismerünk, inkább sejtünk s megérezünk, mint meglátunk. A költők, művészek s lángelmék közül is csak a legnagyobbak s csak ritka ihletett perceikben jutottak hozzá közelebb a közönséges halandóknál. „Csak a bölcs ember szép” – mondták a stoikusok . . . „A szép a jónak, igaznak visszfénye, a szeretet tulajdonképeni tárgya” — monda Sz. Ágoston.

– „Szép, ami érdek nélkül tetszik” — mondja Kant lapidárisan. „Formában s forma által nyilatkozó igaz s jó” mondja szépen

Arany J. De mi az igaznak s mi a jónak a meghatározása? . . . „Csak az Isten jó” — monda a Megváltó. De ki foghatja fel Istent? ... S „Omnis homo mendax” „Minden ember hazug.” s „En vagyok az Igazság” — szólt Jézus ... de ki látott be valaha ennek a szívnek mélységeibe? Az élet a mi világunkban nem nyer befejezést . . . mert az élet örök, amint még a Krisztusé sem nyert, hanem folytatódott még halála után is. A szép is, melynek bizonyára az igaz s a jó az integráns eleme, csak az örök életben nyerhet tökéletesebb kifejlést, aminőt emberi szem nem láthat, képzelet el nem gondolhat. Szép — mondhatnók ez érzéki világunk adott határai között — az egészséges lélekkel lehető teljességében megérezett eszmény mentől életteljesebb megtestesülése. S mint embereknek már itt a földön az adott lehetőségek közt tökéletessé, szentekké kell lennünk. Konzumált, befejezett egészekké. S ki ez a befejezett egész ember? A szabad ember. S ki a szabad ember? Aki sohasem cselekszik sem külső, sem belső kényszer alatt, hanem belátásból származó saját elhatározásból. A *szabadon cselekvő* ember a földön a *szép ember*. Testileg-lelkileg szabad. A szabadság a földi ember legmagasabb ideálja ... Ez az ő legtermészetesebb mivolta volna, miként az Istené az, hogy „Van”. Ennek az eszménynek kell megtestesülnie.

Erre a szabadságra kell az embert felsegíteni, erre az ő legtermészetesebb mivoltára, erre a földi viszonyok által determinált szépre. Mivel? Egy szóval felelek rá, *Táplálással*.

Ezt fogom a következőkben kifejteni s ezzel kapcsolatban a család nevelő képességének föltételeire rámutatni.

A természet útmutatása.

Minden teremtett dolog s lény nemcsak létezésének, hanem fennmaradásának okát is rajta kívül eső tényezőkben bírja. Csak akit a gyöngye emberi nyelv Istennek nevez, csupán ő létezik önmagától s marad is fenn önmagától, nem mint önönmagának oka, hanem mert: *Van*. Ő maga a Lét, maga az Elet, akinek nem beszélhetünk kezdetéről, okáról, fennmaradásáról, halhatatlanságáról, még örökkévalóságáról sem. Mind gyöngye emberi

szó. Ő van, Ő a Lét, Ő az Élet maga, mindenek kezdetének s végének oka, míg Ő maga semminek sem okozata, még önmagának sem: Ego sum. Én Vagyok.

Minden egyéb rajta kívül eső okból létezik s fennmaradását is rajta kívül eső erőnek a beléje helyezéséből érthetjük meg. Ez a külső ok a táplálás nyújtotta energia: *a táplálék*.

A hópehely, amely ablakunk előtt szállingózik s oly kellemes látványul szolgál, egy emberi értelemnek titokzatos erőből nyerte a képességét, hogy ily szép csillagkristállyá nőtt apró kis hószálacskákból. Ezt is táplálkozásnak merem mondani, ha a kristály a hószálacska tapadásából, egymáshoz vonzódásából rakodik is le amaz ismeretlen ok folytán láthatatlan tengelyek körül.

Mikor a búzaszemet a földbe temettük, vagy az apróhagymát beledugtuk, csak a táplálkozás lesz megint az út s mód, amely a szunnyadó életerőt megindítja, s az életre kelt kis csíra lefelé gyökereket, felfelé levélkéket ereszt, majd szárba megy s termést hoz sokszorosát, annyit, hogy jusson is, maradjon is belőle embernek, állatnak táplálására, fennmaradására s növekedésére is elegendő.

S az anyaállat poklában az ugyancsak táplálással fogant életegyed az anya táplálása által fejlődik, növekszik ilyen vagy olyan állattá, aszerint, amint a tápláló anya farkas, oroszlán, ló vagy szarvasmarha volt. A struc tojása az egyenlítői nap melegétől felhevült sivatag homokjából kapja az energiát, amely az élet áramlását megindítja a magsejtben s e sejtből ugyancsak táplálkozás folytán kialakul s kikel bizonyos idő múlva egy, az anyához hasonló életforma, amely majd fölveszi a versenyt a sivatag száguldó szelével. S így tovább.

Joggal mondhatjuk, hogy a természetben minden levés, életerekelés, növekedés, fejlődés ... a lények természetének megfelelő nevelődés, táplálkozásnak az eredménye.

S mi kell az egészséges táplálkozáshoz? A táplálón kívül legyen meg elsősorban maga a táplálék a kellő mennyiségben, minőségben — úgyszólván legyen meg a mindennapi kenyere, nemcsak az ember fiának, hanem minden teremtetett dolgoknak.

Aztán meg értsük a táplálás módját, mikor mennyit és mit adjunk a táplálásunkra szorulónak. Végre, hogy egészséges le-

gyen az emésztő szerv, a gyomor a felvett vagy beadott táplálék földolgozására s vérré válhassék bennünk, az összes életszervek ellátására, vagyis mindenik szerv – agy, tüdő, végtagok, vesék stb. – megkapják a megfelelő mennyiséget, minőséget a maguk fönmaradására és gyarapodására. Amennyi, amilyen, amily arányos s beosztott a táplálék, amilyen a táplálkozó egyed természete, faja, neme, befogadó, feldolgozó képessége: olyan lesz a levés, a gyarapodás, növekedés ... növelődés.

Ha földünket nem trágyázzuk vagy hiányosan trágyázzuk, avagy túlságosan, rendetlenül, nem a maga idejében, vagy nem a föld szükségletének megfelelő trágyával erősítjük, bizony jó termésre hiába számítunk. Hiába tápláltuk egyébként arcunk verejtekével, a Gondviselés hiába táplálta napsugárral, égharomatával, ez mind nem volt elég táplálék a termés biztosítására ... gabona, takarmány, kukorica nevelésére. Mellékesen megjegyezve, jól tudják s fölfogták ezt a német gazdák, értik a föld táplálásának a helyes módját, s így a trágyázás mikéntjét; van iő sovány földjükön mégegyszer annyi termésük, mint a magyar-nak a maga kövér ugarján.

Ha jószágomat jól nem táplálom elegendő és neki való élelemmel, ha nem tartom tisztán és egészséges istállóban, ha elegendő mozgást, levegőt nem biztosítok neki, – mert ez mind a táplálkozáshoz tartozik – bizonyosan satnyulni kezd s satnya lesz az ivadéka is.

Az ember, aki test és lélek.

Ámde, ha a természet világában, a növény- és állatvilágban, sőt bátran mondhatjuk, habár egy kis personifikációval, a szertetlen világban is, minden növekedés, gyarapodás, növelődés megfelelő táplálkozással függ össze s a fejlődés ezzel egyenes arányban halad előre, vagy marad el . . . . másképp lehetne ez épen az embernél, ki létével szintén benne gyökerezik a természetben? Hisz már a biblia mondja, hogy Isten agyagból testet formált, tehát a földből vétettünk – porból lettünk és porrá leszünk, mert visszatérünk a földbe, melyből vétettünk – mint a többi földi teremtmény, a növény és állat. Eddig igaza van

a materializmusnak. Teste van az embernek, miként a többi teremtménynek, kiknek növekedése a helyes táplálkozástól függ. Tehát az ember növekedése és gyarapodása – növelődése is természetszerűleg összefügg az okos, egészséges táplálkozással. Csakhogy az ember nem él merő testi életet, nem is ez életének a lényegesebb oldala. S a materializmus gondolatmenete itt megszakadt. Az emberi természetben egy oly *minőségi plus* van, ami az összes teremtett s testtel bíró lények lelki összetevőinek eredőjénél áthidalhatatlanul masabb. Az ember ott kezdődik igazában, ahol az állati lénynek reá nézve áthághatlan határa van. Az emberi léleknek szellemi valója van. Az ember lelke halhatatlan. S ez a halhatatlan lelkiség teszi az ember tulajdonképeni valóját. Az Élet a földből formált testbe halhatatlan lelket lehelt, ezzel önmaga lényével táplálta létbe az embert. Ezért nem talált Ádám a teremtett világban magához hasonló társat, ezért „nyugtalan a mi lelkünk, amíg Istenben meg nem nyugszik”, ezért a mi mindennapi kenyerünk maga az Élet ... S semmi egyébtől s senki mástól ki nem elégülünk s ki nem elégülhetünk.

A nevelésben is tehát a táplálkozásnak nemcsak a testre kell irányulni az embernél, hanem a lélekre is s az embernevelés igazában itt kezdődik ... a *lélek nevelésénél*. Mindig erre gondolunk első sorban, amikor az ember fia neveléséről van szó. Vagyis az Isten e teremtményének nemcsak korban, azaz testben kell gyarapodnia, hanem bölcsességben is, azaz lélekben s ez által Isten és ember előtt való kedvességben. – Miután az ember testből és halhatatlan lélekből áll, s e kettő fölbonthatatlan egységéből lesz az az eszes érzéki lény, ahogy az embert nevezni szokás, világos, hogy bár a lelki valónk a mi magasabb, összehasonlíthatatlanul magasabb rendű lényegünk, hisz az a minőségi plus, amelyet a látható világ lényeiben ép oly hiába keresünk, mintha a gránitban vagy a mészkőben a flóra lelkét, a növényvilágban az állati lelket keresnők, bár mondom, halhatatlan lelkünk minősít bennünket, úgy hogy a szabad ember, az igazi ember habozás nélkül kész testi részét, ha a lélek épségéről van szó, e lélekért feláldozni: a test nevelésére is igen nagy, nem kevésbé nagy gondot kell fordítani. Fájdalmas dolog, hogy még mindig ott tartunk, a test és lélek közti konfliktusoknál. Ez nem az Élet rendje és akarata. Az Élet célja a kettő közti har-

monikus egység a szent örök Szeretetben. Hisz „nem akarja a bűnös halálát, hanem hogy éljen.” Bár tele van az emberiség történelme a testi lét föláldozásával s a megváltás lényege is az . . . de ez mind az életünkben elhatalmasodott disharmoniák miatt van . . . Mondhatjuk itt is, mint a házasság-fölbontásáról monda az Úr: „Kezdetben nem így volt”. Test s léleknek örök, szent és szeplőtlen egységben kell az Élet célja szerint lenni. S mint Krisztus föltámadt, mi is föltámadunk, mert ez a dolgok örök rendje s nem a halál, a konfliktus, a testnek áldozatul esése a lélekért. S ha ma megtörténik még mindig a test és lélek közötti örök szeplőtlen szeretetben hozott áldozat – az örök szeplőtlenül boldog, tökéletesen harmonikus s fölbonthatlan egységért való szeretet-áldozat ez. Szeretnünk kell testünket, mint Isten szereti szentegyházát. S mikép nem az isteni szeretet örök rendje szerinti állapot, ha ellentétbe jut a lélek teremtő Istenével, ha külön választatik kereszténység és katolikum, Isten és felebarát iránti szeretet; ha szembe kerül a családban férj, feleség és gyermek; ellentét támad nemzet és állam, individuum és unitás, akár faj, nép, osztály s emberiség közt; úgy nem isteni szeretet s örök rend szerinti helyzet, hogy test és lélek még mindig harcban van egymással, hogy az apostol szava szerint is a test törvénye ellenkezésben van a lélek törvényével. Oh! mikor leszünk szabad emberek, a test törvénye mikor jut harmonikus együttélésbe a lélek törvényével! Adveniat regnum tuum. Jöjjön el a Te országod. Amikor a lélek a testért áldozatul nem esik már, de a testnek sem kell a lélekért oltárra vitetnie, még ha szeretetben is a világban elhatalmasodott disharmonia miatt.

A test és lélek közti harmonikus egység mennél teljesebbé tétele is megkívánja tehát, hogy igen nagy, szent szeretettel és türelemmel segített nagy gondot fordítsunk a test nevelésére. Csak egészséges, száraz, tiszta, kellő világossággal és levegővel bíró lakásban, amely mintegy integráns része Isten nagy templomának, a természetnek, csak ebben a természetben fejlődhetik testünk széppé, azaz egészségessé és szabaddá: úgy csakis ép testben lakhatik épségben, magát jól érezve a lélek. Ahogy a régiek mondták: „Ép testben lakik ép lélek.” Lelkünk és testünk egészséges, gyarapító, növelő táplálása elválhatlan egymástól.

Apa, anya.

Ádám meg volt teremtve, az Isten szívéből földre sugárzott eszmény: az ember. Mindene volt. Belsőleg, külsőleg gazdag, teljes ember, egész ember. S ennek a teljes embernek mégis hiányzott valami, egy lény, akinek szíve gazdagságát kitarhassa. Minden szent tökéletességében egyedül érezte magát. Elindult s ösztöne vitte, hogy a teremtett világban ezt a hiányzó élettársat megkeresse. Hiába kereste a völgyek mélyén, a hegyek magaslatain, a lankás domb oldalán, folyó, patak, tenger partján . . . sehol nem találta az ideált, amely lelkében mind határozottabban s mind szebben e vágyódásai közt kialakult s amely után úgy epedett. Csak álmaiban látta önön bensejének e szépe formált alakját, szólt is hozzá s az mennyei mosollyal válaszolt, de amikor kezével illetni akarta, hogy magához vonja . . . tova tűnt . . . Ádám fölébredt és szomorú volt... az első szomorúság a földön . . . Ádámnak a Paradicsomkert üres volt.

Az Úr, aki az esti langy szellő fuvallatában szólt hozzá, kérdé: „Ádám, miért van ború arcodon?” „Magam vagyok, Uram” felelé, „bocsáss rám örök álmot, mert csak ekkor vagyok boldog s csak akkor nem vagyok magam, ha beszélhetek hozzá s ő rám néz napsugaras, mosolygó szemével. Vagy add őt nekem ébren is, hogy mindenkor szólhassak hozzá, örökkön hallgassa szavam s mosolygó szemével mindig láthassam.”

Kedvét lelé az Úr az ember kérésében s meghallgatá s teljesíté ... és, azóta az ember nemcsak álmodozhat, álmodhat szépet, hanem ébren is szívére ölelheti az asszonyt, édes feleségét, az Ég ajándékát. Az embernek önön teljességéből kiálmodott örök szép valóját. S amint a kettő egy lélek, lesznek egy test és egy vér, azaz szent, fölbonthatlan házasságban férj, feleség, apa és anya. Oh! szent, szent a házasság, szent a család. Ki méltó rá?

És e szent családi élet minden gyümölcse, boldogsága ugyancsak a jó, egészséges, mondhatni szentek, angyalok tisztaságához méltó táplálással függ össze .... már az első csóknál, annál a szent isteni titoknál, amelynek fogantatás a neve.

„Jó földben terem a búza.” Igaz. Csakis testileg, lelkileg egészséges szép és szent asszony foganhat egészséges, szép, szent gyermeket. De nem elég csupán az anya szépsége. A földbe jó magot is kell vetni. Az apának, a magvetőnek jó magvat kell az anyaföldbe szórnia, egészséges táplálékkal kell a felszántott földet táplálnia, hogy az anyaméhből egészséges termés, szép magzat keljen ki. Iszákos, rossz erkölcsű, a bűn rabszolgaságába süllyedt alsóbbrendű emberféle, testi-lelki kárvallásban senyvedő Ádám, romlott vérű s lelkű apa tehát nem vethet jó magot földjébe .... nem is lesz meg, hacsak rendkívüli, Isten csodájakép nem, az óhajtott Isten-áldás. Jobb volna a társadalomra, a népre, nemzetre, az emberiségre nézve, ha e bukott emberlányok sohasem házasodnának, a magvető szent hivatásától örökre távol maradnának, mert e földnek minden bűne, betegsége, szerencsétlensége és nyomora ott a csírában, az anyaméhben kezdődik ... óh! értjük, hogy van eredeti bűn .... s tovább nő, mert minden, ennél fogva a bűn, a szerencsétlenség is gyarapodni igyekszik. De ebből a növekedésből s táplálásból lesz Szodoma, Gomorrha pusztulása, népek, nemzetek veszte, vízőzön, világháború, világégés s annyi szenvedés, amennyit emberi ésszel föl sem tudunk érni s emberi erővel még a legjobbak sem lesznek képesek elviselni. Emberek! A faj fenntartására szükséges táplálékot az emberanyának csak büntelen s szeplőtlen, igen szeplőtlen tiszta vér adhatja meg a jövő kára és átka nélkül. S jobb, ha egy népből, melynek száma talán sok millióra rug, csak néhány ezer vagy százezer marad, de ez a kevés egészséges. S az a nép egykor újból nagy, hatalmas lesz és boldog. Az ember értéke sohasem a kvantitás szerint minősül, hanem a kvalitás szerint. Már a Genezisben olvassuk, hogy »Fecit Deus bestias terrae... et jumenta et omne reptile» Teremte Isten a föld vadjait ... és barmokat, mindféle csúszómászókat. De csak egy Ádámot ... Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Teremtsünk embert a magunk képére és hasonlatosságára.

S mit gondoltok emberek, melyik ér többet? Sok millió meg millió tonna búza, de olyan, amelynek, mint az egyiptomi sírkamrákban talált búzának, nincsen csíráképesége, vagy csak *egyetlen egy szem*, de amely szárba megy, kalászt hoz s termést,

húszszorosát, harmincszorosát? Világos, hogy az élet szempontjából, amely nemcsak a mából áll, ez az egy szem búza többet ér ama mérhetetlen soknál. Miért? Mert élet, egészséges élet van benne. S az életét tovább plántálja beláthatlan évekre. Az emberiség világrendi fajsúlyát, helyét Isten országában nem az dönti el, hogy „quod numerat?” hanem hogy „quid pondérat?” Nem az, hogy mennyi a száma, hanem hogy mennyi a fajsúlya, a lelkisége.

Az elvetett egészséges magból csirába kelt életet az ember-anya kilenc hónapig szíve alatt hordja s táplálja, neveli a maga vérével, testi, lelki egészségével, szépségével, szíve tisztaságával, derűjével, szentségével, imádságával, Istenben való szeplőtlen bizalommal, hogy aztán, ha fájdalmak közt is, e szegény világba életet, egy szép életet kisugározzon.

Milyen szentnek kell egy asszony-anyának lenni, hogy magzatát e kilenc hónap alatt Isten szíve szerint e világra táplálhassa. Szentnek, testében, lelkében, minden érzékében és érzésében, gondolatában, vágyában, akaratában. Hiszen egy örök szépet hordoz szíve alatt, egy megtestesült isteni eszmét, amely több az egész látható teremtett világnál, minden napjaival, tejútjaival és ködfoltjaival. – Mennyi napfényre, derűre, gondtalanságra, testi-lelki egészségre, milyen emberanyai életmódra van szüksége, hogy e szegény világba csakugyan több örömet és békét sugározzon ki, ne pedig több fájdalmat és szomorúságot; világosságot s nem sötétséget; valóban életet s nem halált. Szent a viselő anyja! Egy új világot hordoz méhében, imádkozunk érte, szüntelen imádkozunk, hogy ez az új világ egykor Isten országában helyet kaphasson, hogy ez az anyja fiat szüljön, kinek neve Emmanuel lesz, Isten kegyelmével teljes, aki nagy lesz, az Örökkévaló fiának fog hívni s ki király lesz az Isten országában, s aki uralmának, mert Isten gyermeke, soha vége nem lesz. Ember lesz nemcsak Isten képére s hasonlatosságára *teremtett*, hanem Isten *kegyelmével* teljes ember. Egy új ember, már nem annyira az ember, mint Isten fia, ki gyarapodni bir korban és bölcsességben, Isten és ember előtt való kedvességben.

Ennek a szent fölmagasztosult anyaság hordozó asszonynak örökké fölemelő s megtisztító mintaképe a Jézus anyja, akinek

neve Mária. Erzsébetet látogatva, Isten egyszülött fiát, a „Verbum caro factumot” méhében hordozva, ez a szegény, egyszerű s talán legszűkebb környezetén kívül senkitől nem ismert szeplőtlen asszony lelke telidestele boldogságában, szent és szeplőtlen anyasága magasztos érzésében, dalra nyitá ajkát s magasztalta lelke tiszta csengésével az Urat, újongott szíve az Üdvözítő Istenében, mert nagy dolgokat cselekedett Véle, ki hatalmas, kinek neve Szent. S ez az ének zeng azóta ide s tova kétezer éve mind teljesebben, első tiszta és makulátlan fölcsendüléséhez közeledő üdeségben s tisztaságban, szerte a föld minden zugában, ahol csak igazán keresztény lelkek repesnek az égi haza felé ... S az anyaság mind szentebbé és szentebbé lesz, amerre csak keresztény szívek dobognak, még ha martyriummá is magasztosul az az anyaság ... s azt a Szeplőtlen Anyát boldognak mondja azóta minden ajk, s véle minden szeplőtlen anyaságot, mert Te Szeplőtlen anya „tota pulchra es . . . et macula originalis non est in Te”. Egészen szép vagy, makulátlan a Te fogantatásod. Méltó, hivatott, örök jogot szerezve, hogy egész asszonyi, szeplőtlen-anyai szépségedben az Egekbe fölvétessél s megkoronáztassál.

A gyermek áldás – az egyke átok.

Vajúdások és fájdalmak közt jő ez az új-ember a világra, miként vajúdások s fájdalmak közt távozik majd belőle az ó-ember. De ha megszületett ez az új-ember, feledve van minden fájdalom az öröm mián, mert egy ember jött a világra. S ehhez hasonló nagy dolog nincs több a világon. Lehet, ember, kékhasú bankód ládászámra, fehéren fénylő ezüstöd, csábító sárga aranyad halomszámra... ez mind nem csücsöríti kis száját, hogy keresse édesanyja tápláló emlőjét, nem mosolyog álmában az angyal ártatlanságával, s nem néz föl rád kék szemének tiszta mennyországából. Mit ér a sok kincs ... ez nem az élet... mit gyötrőd érte magad agyon, te ember, még arra sem eszmélve föl, hogy élsz! A teremtet világnak, emberek, az ember a legnagyobb értéke, hasonlíthatatlan eseménye. Ez a porból és fénnyből, azaz testből és Isten hallhatatlanná tevő sugarából,

tudatos életre kelt természet. Benne és általa támad szebb, örök életre a teremtés, ő a természet vigasztalása, reménye, öntudata, szabadsága s örök létbe, boldogságba lényegülése. Oh, milyen szomorú a ház, vigasztalhatlan a természet, ahol nincs gyermekmosoly, ahol gyermek kacagása, sírása, lármája nem veri föl a csendet! ... Hát még, ahol nyűg a gyermek! Oh ott nincs vajúdás, nincs fájdalom, de halhatatlanságba mosolygó öröm sincs; ott a természet, mintha a szó teljes értelmében halva volna s rideg, mint a nyirkos kriptá. Magva szakad a családnak, a törzsnek, a népnek, nemzetnek . . . mert kiszakadtak szándékosan, öngyilkossággal az élet előre, teljességre igyekvő áramából. S megszakadt a növekedés, a táplálás s növelődés, korban és bölcsességben, Isten és ember előtt való kedvességben. Mily szörnyű, észbontó ellenmondás. A halhatatlanságra vivő út elveszett, az élet, amely örök áram, belevesztett a végesség szakadékába, a halhatatlan életet elnyelte a halál, a nihil az élet teljességét, az igent a dermedtő nem, a mennyet a pokol. Hol van itt kiút? Mi lesz tovább . . . Istennél, az örök Valónál, Életnél, az Igennél s Irgalomnál a titok kulcsa. Mi csak azt látjuk, hogy így többé „Előre” nincs . . .

Magyar apák magyar anyák! Hol vannak gyermekeitek, kiket Isten adott? Hány szép tavasz esett már ki az életből? Kérdezhetné tőletek is a költő. Hány nemzedék halt már ki az emberiségből? . . . de egy se nyugszik temető kertben, hanem trágyadombok szennyébe rejtve.

Magyar férj, és feleség! Kérdezzétek meg egymást négyszem közt, a legbizalmasabb együttlétben s lelketekről . . . Hol van az első? Vagy ha ez ott ásitózik is valahol puhaszőnyeges lakásodban vagy oszlopos házad széles tornácán ... hol a második? meg a harmadik ... a hatodik ... a nyolcadik? Hol vannak? Mertek-e egymás szemébe nézni s lelkiismeretek tükrébe pillantani? Hol vannak? Te paraszt, te úr, te tanult ember, te iskolázatlan; te kelmed s te nagyságos, méltóságos! Te keresztény, te zsidó, te falusi, te városi . . . Hol vannak mondd, akiket Isten oly bőkezűen adott, hogy velük irgalma s vigasztalása e sötét földre szálljon. Mennyi lehullott angyal! Mennyi tört szív, mennyi

harcnélkül megsemmisült had, mennyi rügyében lefagyasztott remény, te szegény, szegény Magyarország! . . .

A tanulók az iskolában itt is–ott is elfogynak. A Dunántúlon már száznegyven iskola néptelenedett el, úgy hogy bezárásukról van szó, mert nincs gyerek, akikkel a padok megteljenek. Hol vannak? A Nihil elnyelte őket. A világhírhedt Tiszazugban meg már az embrió felfalásával sem elégszik meg a pokol. Vagy nincs már mivel éhét oltsa? Vagy tán megcsömörlött a sok éretlen élettől? Rágósabb falatokra vásott a foga s férjek, testvérek, atyák árvák lettek az ingyenc falatok.

Így pusztul ez az ellenségeitől úgy is halálra ítélt ország, önkezeivel tépdesve ki lelkét. Hullanak, hullanak alá egyre a magas égről a magyar szívek szerte az országban, mint augusztusi éjszakán a csillagok. Apák, anyák falnak fel szíveket, nem az ellenségét, mint a kannibálok, hanem saját édes vérüket... Naponta új hadak útjai tűnnek fel, de nem az ég magasságában, hanem árnyaknak, a vak Semmibe kergetett árnyak hadainak útja az apák, anyák sötét hada ellen.

Hát nem a kárhozat iszonyatos bűze terjeng annyi ezer család bűnbarlangjában? Mely istenkáromló, természettagadó, ördögien sötét machináció ez a sok heródesinél végtelenül heródesibb s gyávább tömeggyilkosság!

S ha ott csilleg is egy szegény kis szerencsés, anyyiból egymaga maradt testvetelen testvér a szomorú fiaiak közt a megbélyegzett homlokú apa s anya körül, nem is mer tán ártatlan bizalommal gyilkos mosolyú szülei arcába nézni, hisz lelke öntudatlanul is érzi, mennyire csak a botor véletlennek köszönheti, hogy annyi testetlen s vértelen testvére közül épp ő láthatta meg a mosolygó napot ... S keres valakit, nem is tudja, kit s mit, valami kitöltetlen űrt érez maga körül kis szíve, valami visszhangtalan egyedülvalóságot . . . hiányzik a társ, a játszó, a vigasztaló, a becézhető, a veszekedő, verekedő, lármát csapó társ... a másik... a harmadik... hatodik... hetedik... nyolcadik . . . a testvérek, az öcsikék, húgocskák . . . Oh mily betöltetlen üresség ez a szülei ház í

Te férj, te feleség, ti a szomorú halál magvetői... Mit éreztek, ha egymásra, egymás lelkébe s saját lelketekbe néztek? Hogy volnátok – hogy lehetnétek boldogok! Soha . . . Soha . . . Sohasem.

S hátha ez a boldogtalan „egyké”-tek is elhagyja szomorú unottságában sápadt árnyaktól népes odútokat?... Erre sohasem gondoltok? . . . Mekkora lesz akkor ürességeitek!.. Szülő! A Természet fájdalma hangtalan, de szörnyű jajokban üvölt bele életedbe, hát még ha az Élet legbensőbb leg-én-ebb Én-jébe ocsmánykodtál belé! . . .

Oh inkább szeressétek, szüntelenül imádkozva kérjétek a Teremtőtől a gyermekáldást. Mert szent karácsony nélkül, e szent karácsony, ha még oly szerény, de meleg fénye nélkül, nincs húsvét dicsősége s szabadsága, nincs a pünkösdi lélek kicsordulása .... sem családnak, sem nemzetnek, sem az egész emberi nemnek.

Mit félték kicsiny hitűek a gyermekáldástól! Ez a veszte ennek a gyötrődő világnak. Ezért visz a családok útja a halhatatlanság helyett a nihil, a veszendő pusztulás feneketlen szakadéka felé ... s nincs, aki megállásra bírhatná, aki az élet útjára terelné őket. *Nincsen hitünk!* Valami szörnyű ellenség dühe, mintha szemünket döfte volna ki, nem látunk s szerencsétlen sorsunk visz, ragad az akasztófa felé. Nincs hitünk s mintha nem volna a szeretetnek sem irgalma, mely fölkapna bennünket s akaratumk ellenére is, dühünk, rúgkapálásunk, harapdálásunk ellenére is magával röpitene el a szakadékok fölött, hogyha már minden elveszett e siralom-völgyében ... a lelkünk megmentse. Add Uram vissza szemünk világát, adj hitet, hitet, mert nélküle rettenetes a lét. Adj *áldozatos szeretetet*, amely hitből, csak élő hitből születhet.

Tudatunkba, vérünkbe, érzésünkbe, agyunkba, legbensőbb énünkbe kell az igazságot szívni, hogy *ember s áldozatos lény* egy és ugyanaz. Annyira emelkedünk s tökélesedünk egy szebb életnívóba, amennyi áldozati szellem van bennünk. Ádámnak, az írás mondja, az egész Paradicsomkert rendelkezésre állott – egyetlen fa kivételével. S az ember ezt az áldozatot el nem bírta. S jöttek a szenvedések; a véres áldozatok; akár alázattal és hittel emeltük oltárunkat az Úrnak, akár a sötétség rabszolgáiként tépdestük körülötte testünket. Az emberi élet áldozattal járt mindenkor s fog járni, míg csak ember él e sártekén, a mi édes

anyaföldünkön. S higgyük el, ha az Ég ennél jobb, az emberi méltósághoz illőbb és méltóbb utat talált volna szabadságunk elérésére s megtartására, azt adta volna.

Krisztus kereszt-áldozata is, az ő tanítása szóval és tettel bizonyítja ezt. Áldozat, áldozat, szüntelen, naponkénti áldozat emeli fel az embert, ami ezen alul van, állati rend, s nem emberi. Krisztussal befejezve a véres áldozat, utána a vérnélküli áldozat. Akinek már nincs szeme a látásra, de füle van még a hallásra, egyed, család, társadalom, nemzet, állam s emberiség hallja meg, hogy áldozati szellem nélkül sülyedésünkben megállás nem lesz, s ha csakugyan az Isten irgalma üstökünkbe nem kap, ki nem ragad az örvényből. . . elvesztünk ... Mert volt Mózesünk a pusztában, s aranyborjú kellett Adonaj helyett; voltak prófétaink ... s megköveztük őket, mert tükröt állítottak elénk; volt Krisztus jézusunk, s nem hittünk neki, még keresztalálának sem, volt anyaszentegyházunk – s nem hallgattunk rá; volt józan eszünk, lelkiismeretünk, tanultságunk, tapasztalásunk, kényelmünk, gondtalan életünk s szenvedésünk ... s bölcsebbek nem lettünk, hogy megértsük és lássuk, még ha nincs is szemünk, hogy az *áldozat szelleme*, a szeretet vérnélküli áldozatának naponkénti bemutatása nélkül nincsen számunkra hely. A szeretet áldozata elsősorban családjunk templomának oltárán. Nem magunkért, hanem érettük, s általuk és érettük érettünk s mindenekért, amik a család körén túl vannak. Családalapítással áldozó papi méltóságra emeltettünk, de oltárunk nem Astarte, Vénus, Moloch, vagy Baal oltára, hanem a saját magunk vérnélküli szeretet áldozatának tiszta oltára.

S a nagy isteni ajándékhoz, a gyermekáldáshoz hasonlítva a szülők szeretet-áldozata oly kicsiny. Hisz az örökélet öltött testet a megszületett emberben! Az idő az örökkévalósággal, a mulandóság a halhatatlansággal, az öntudatlanság az örök tudatossággal, azzal akinek neve: „En Vagyok, aki Vagyok”, lépett fölbonthatlan szent egységbe. Ez az *ember*, ti szülők, aki született akár jászolban, akár királyi bíborban. Ep ezért fölbonthatlan az a frigye, akár csak az Élet által házasságban összekapcsolt férfi és nő frigye, amelyből születik ez az ember. Felbonthatlan a test és lélek szent kapcsolata örökké. Mert e szent frigyből születik, kell, hogy szülessék az úgynevezett halál vajúdása, fájdalmai közt újjá ez a földi ember: az Ég emberévé.

Isten rendje s az ész világa szerint is, amely halált, negatívumot nem fogadhat el, csak ez lehet az élet útja. Az nem lehet tehát zsákucába jutás, a nihil szakadékában eltűnés. Az élet csak végtelen örök lehet, s az örök életbe való tökélesedés, növekedés, gyarapodás, növelődés testben és lélekben Isten és ember – örökkévalóság és idő, – előtt való kedvességben. Ehhez azonban a szent áldozópapi méltóság szent betöltése kell.

Es ha ez az ember természete, – a Földnek s az Égnek misztikus egyesülése egy sajátos lényben – kinek Ádám a neve, s aki sehol a teremtett lények közt magának társat nem talált, mert nem találhatott azok természeténél fogva: minden nevelés korcs, célja tévesztett lényegileg s csak elvetélésekre s a halál martalékának gyarapítására szolgál, amely az ember eredetét figyelmen kívül hagyja s e származása természetéből „in se” érthető hivatására s betöltésére nem táplálja. Az emberi élet útja, szülők ismétljük s az egész világnak, ennek a mindjobban sötétedő, süllyedő s megdermedő világnak, ennek a halódni látszó világnak az Élet életre keltő erejével szeretnők fülébe harsogni: „Ember, életed útja nem vihet zsákucába, e hiányos, mulandó befejezetlen földi létben nem érhet véget, még kevésbé veszhet a semmibe, talán a pokol sötét nihilizmusába, a gyermekáldás herodesinél gonoszabb megfojtásával. Útja végtelen, célja haladás a mind nagyobb tökéletesedés felé, s a földi lét ennek az útnak csak kezdete!” Előre, előre! Az igazság, a jóság, a nemesség, az összhang, a tudatosság, a béke, a szabadság, az önlét, a szeretet, a szépség... az örök Élet felé, akit szegény emberi nyelven Isten néven nevezünk, s aki után epedünk, mint a szarvas a híves patakhoz, egyedül Hozzá.

S ez ideálok itt a földön élnek már lelkünkben, tehát földi viszonylatokban már itt a földön kell őket megvalósítanunk. Ügy kell tehát táplálnunk azt a világba helyezett isteni eseményt, az embert, ittléte első percétől fogva, hogy a halhatatlan lelke által determinált örök célra legyen tekintete irányítva. *Az Isten országát keresse* természeténél, mondjuk, halhatatlan-emberi értelembe, ösztönénél fogva, mert ez a hivatása, így növekedjék korban és bölcsességben, Isten és ember előtt való kedvességben.

E magas, de egyetlen emberinek mondható hivatás szem előtt tartásával kell a táplálásnak vagy nevelésnek tovább folynia.

Milyen szentnek kell a házasságnak lenni tehát, amelyben az apára, erre a valóságos „secundum ordinem Melchisedek”. Melchisedek rendje szerinti áldozó papra s édesanyára, Izrael ez igazi leányára, ilyen, a test és vér erejét túlhaladó föladatak teljesítése vár. Valóban „sine me nihil potestis facere”, „Nélkülem semmit sem tehettek”, hogy embert nevelhessünk ebből, a világra lépett kis mysteriumból. Erre a földön fakadt erőforrások nem adnak kiadás táplálékot. . . más erőforrások kellene ide, amelyek valahol ott bugyognak fel bőséges gazdagságban, ahova az emberi szív már csak egy magasabbrendű erő szárnyán, a hit szárnyain bír eljutni: *az isteni kegyelem* újjászülesztő forrásaiból kell táplálkoznunk, hogy gyermekeinket föltáplálhassuk földi határon túl eső, bár még mindig emberi, de örök emberi, Krisztus Jézusi célokra; táplálván őket testünkkel, önön vérünkkel. Oh milyen szentnek, milyen úrnak, királynak, úrnőnek és királynőnek, Isten kegyelméből uralkodó felségeknek kell a szülőknek lenniök, Isten országa fejedelmi házának! *Szent család!* jöjjön el a te Karácsonyod minden kunyhóba és palotába . . .

Testi-lelki higiena.

Nem szólunk itt folytatólagosan arról, hogy e földre szállt apró hatalmasságot mily tisztán kell tartanunk. Nem tudós, naiv tréfa az, mikor valaki a múlt században valamely nép műveltségi színvonalát a szappanfogyasztás mértékével becsülte föl, mert valóban lelki kultúra s a tisztaság ösztönös érzésének fejlettsége együttjárnak, úgy a lelki, mint a testi tisztaságé. Ne csodálkozzunk rajta, hogy a gyermekágyi higiena kevéssel több százévesnél s még kevésbé csodálkozzunk azon, hogy a családi tűzhely higiénája iránt még ma is oly kevés az érzék. Ne áltassuk s kábíttassuk el magunkat: az igazi, a lélek mélységéből táplálkozó s életerős kultúrától még nagyon messze vagyunk. Egész szociális, állami életünk, társadalmi fejletlenségünk kiváló bizonyítéka ennek. Higiena iránti érzékünk mintha egyáltalán hiányoznék. Pedig e tekintetben soha túlzásba nem eshetünk, soha eléggé tiszták nem lehetünk. Mert a tisztaság nemcsak hogy félegészség, de egész egészség. Minden betegség tisztátalanság s tisztátalanságból ered.

Tiszta lakás, tiszta levegő, tiszta ágy s ruhanemű! Nemde nélkülözhetetlen s magától értetődő velejárói az egészséges életnek? Hát még a csecsemő egészségének! Apa, anya s minden, a kisdedet környező lény soha másként, mint tisztán, tiszta kézzel, ruhával, tekintettel, lehelettel e gyermekhez ne közeledjék. Miként Mózesnek az égő csipkebokorhoz csak saruját levette volt szabad közelednie, mert az a hely szent volt... szent az a tűzhely, az a bölcső, ahol egy kisded angyali tisztasága lélegzik. S mennél gyöngébb s gyöngédebb valamely lény, annál nagyobb gyöngédséggel kell véle bánnunk, már pedig a tisztátalanság a legbrutálisabb durvaság s kegyetlenség e gyöngéd s gyöngé kis teremtéssel szemben. Oh! de sokat kellene s lehetne annak a családi tűzhelynek s milieunek a hygienájáról szólni, amelyet egy szunynyadó vagy nézelgő csecsemő magasztalt fel Isten szent mennyországává! S ha a magyar anyák s szülők erre ráeszmélnének s megvalósítanák... a kisded körüli lehető abszolút tisztaságot... mennyivel kevesebb apró sírnak szomorúan angyali szemrehányását hallanók kisírni temetőkertjeinkből... Mennyi tennivalója van itt a templomnak, iskolának, egyesületeknek, társadalomnak, államnak s minden kultur-intézménynek a mi szegény hazánkban is!

Nem szólunk arról sem, hogy az anyának magának is milyen jól kell táplálkoznia testileg is, hogy kisdedének elegendő s egészséges, neki megfelelő táplálékot nyújthasson. Oh! mennyi hiány s elmaradottság, mennyi szegyeim valónk van itt is még az állatok előtt is! Mert nemcsak a családfőnek kellene azon fáradoznia, hogy keresetével az anyának a megfelelő táplálkozást lehetővé tegye, hanem a köznek, a társadalmi szervezettségnek is olyannak kellene lenni, hogy ezt a családfő becsületes munkájával meg is bírja szerezni. S még ez sem elég. Miután az állami élet mind gazdagabban s mélyebben bocsátja bele gyökérszárait az egyedek életébe s maholnap több köze lesz a gyermekhez, mint a szülőknek, magát az anyaságot is az államnak különös oltalmába s tápláló gondozásába kellene vennie, hogy a legszegényebb munkás gyermeke épp oly jó s bőséges táplálékot kapjon szegény anyja emlőiből, mint a grófné vagy bankámé gyermeke. Ha nem is lehet sehol másutt az emberi egyenlőséget megállapítani, – mert nem létezik, – a kisdedek mind egyen-

lők, mind gyengék, mind egyaránt az anyatejet keresik. Tehát kapjon is mind.

Nem szólunk arról sem, hogy a szeszes italt nemcsak a gyermektől, de az anyjától is ezer mérőföldre kell tartani, mert e kis életnek teste-lelke helyrehozhatlan kárát láthatja majd.

Minderről s egyéb, a kisdéd testi s ennél fogva lelkiéletét és fejlődését oly döntőleg befolyásoló s egész életére kiható, bátran mondhatjuk, elemi dolgokról, nem szólunk, bár mind a helyes és egészséges tápláláshoz tartoznak, hanem miután már a kisdéd korban, emberről lévén szó – nem kevésbé mint később, a tulajdonképeni nevelés a lélek egészséges táplálásából áll, s a testinek mint alapnak már adott dolognak kell lennie, miként a hálnak a víz, a madárnak a levegő: ezután a figyelmünket a lélek nevelésére koncentráljuk.

Sok szépet tanul a gyermek az iskolában, de a legszebbek közül való az, amit a kristályokról hall, a különböző összetételű és formájú ásványokon, köveken lát. Ez ásványokról többek közt azt tanulják, hogy sajátos alakkal bírnak, szép alakban kristályosodtak ki. Van olyan, amelyik több száz ilyen kristályos alakban jegecedik. S mikor a sóbányában kivágyják, a kőso magától válik ki ilyen hatlapú formákban, mint ezt már a boltok ajtajában mindenki láthatta. A hópehely szép csillagalakjáról már volt szó. S a többi ásvány is, mondjuk: a kén, a vaskő, a kvarc s ennek sokféle válfaja, kezdve a lilaszínű ametiszten, a sárga citrinen, s a színtelen mármarosi gyémánton át a közönséges kováig, mind szép, arányos formában szilárdult meg ős időknek előtte, amikor még előbb gáz, majd folyékony állapotban voltak. S a legbecesebb drágakövek, mint a sötétkék saphir, a vérpiros rubin, a zöldszínű smaragd, a sárga topáz s a drágakövek királya, a gyémánt, mind a szemnek is oly kellemes formában pompáznak – természetüknél fogva. Hogyan, miért, ki tudná megmondani? Csak aényt látjuk. Alkotórszeik a lassú hűlés folyamán a Teremtőtől beléjük helyezett titokzatos törvény szerint arányosan, azaz szépen helyezkedtek el, mint valami tengelyek körül. Megfagytak, meghaltak emberi nyelven szólva, de halálukban is mily szépek. Kérdem azonban, lehetséges lett volna-e a részeknek ezen szabályos elhelyezkedése örökös természeti

viharok és zavarok behatása közt? A szabályos alakok helyett mindenütt eltorzulásokat vennénk észre, amint csakugyan ilyen eltorzulások, egyoldalú nyomások vagy más gátló okokból elő is fordulnak.

A gyermeki lélek arányos fejlődésénél is nyugalom, harmónia, szenvedélyes viharoktól mentes békés környezet kell. Kell, hogy a családi tűzhely, viharmentes otthon, Isten szent temploma legyen, ahol az O egyedül békét adó törvénye uralkodik, miként az egész természetben. Mert a teremtő Isten minden létezőnek megszabta a maga létezési föltételét, fejlődése törvényét, a moszaton kezdve a hatalmas tölgyig, a láthatatlan féregtől a sivatag oroszlánjáig, vagy a tenger cethaláig. Ugyanaz a Teremtő az emberi lény fejlődési törvényét is megadta, amelyen sem ember, sem angyal, sem ég, sem pokol nem változtathat. Ki volna képes búzát, vagy kukoricát a Kárpátok havasai közt termelni, ahol a havasi gyopár oly szépen mosolyog? s gyöngy-kagylót tenyészteni a Tiszában vagy a Rajnában, hogy hófehér gyöngyszemeivel kedvese alabástrom nyakát ékesítse a szerelmes ifjú?

Az emberi családban is csak egyetlen törvény, de nem a külső kényszertől nyakunkra nyomott, sem az ösztön ellenállhatatlan erejétől hajtott, hanem az emberhez egyedül méltó s természetének egyedül megfelelő s Istent egyedül megdicőítő, saját öntudatunktól is elfogadott törvény tarthat egyensúlyt, rendet, békét, csak az, amelyet az Úr öröktől fogva mint az emberi természet minden földi dolgok fölötti méltóságának megfelelőt lelkünkbe táplált, e mi integráns valónkat. Ez a törvény nem civakodást, lármát, szitkozódást, perpatvart, káromkodást, a szívek örökös szenvedélyétől vagy úgynevezett idegességtől korbácsolását jelenti, hanem egyensúlyt, rendet, békességet, a szent, alázatos munkának s jóakaratnak, bölcsességnek, okosságának békéjét. Áldozatos szeretet ez a törvény.

S a gyermeki lélek szép fejlődésnek csak ott indulhat, ahol az Isten ez örök, megmásíthatlan törvényének, mint lelkünk integráns örök valójának oltalma és irányítása alatt növekedhet s alakulhat. Ahol e törvény szelleméből élő magasabbrendű természet atmoszférájában kölcsönös megértés, türelem, derűs kedv, önfegyelem, törvények iránti szabad engedelmesség, az

apa, anya és minden családtag vérbeli természete – ahol csak-ugyan Isten lakozik.

Imádkozzunk emberek! Ma nagy szükségét érezzük, talán sohasem annyira mint manapság – és végleg besötétedett életünk, ha nem érezzük – imádkozzunk, hogy családi tűzhelyünk e kataklizmáktól sújtott élet minden változása, megpróbáltatása közt, a béke temploma, az Isten háza maradjon. Egyensúly, összhang, megbonthatlan egység... az Úr, az Élet örök lelke éljen benne s akarata, eszménye, amellyel gyermekünket, szemefényét gondjainkra bízta, egész teljességében megvalósuljon . . . mert különben eltorzulás jelentkezik gyermekünk lelkének növekedésében. S Isten csak a szépet szeretheti, előtte csak így lehet kedvesnek lenni, gyarapodni. Mit használtam gyermekemnek, ha az egész világot megnyertem is neki, de lelkében kárt vallott! Elveszett az ember. Ne legyünk, emberek, a világ rabszolgái. Ne tápláljunk gyermekeinkből rabszolgákat fel. Nekünk egyetlen Urunk van, az élő Isten a Világosság, a Vagyok, a Szeretet, az Élet, s mi ez egyetlen egy Úrnak édes gyermekei vagyunk. Tehát urak, a szó égi értelmében .... istenek. Deus in adiutorium meum intende. Figyelmezz, Uram, az én segítségemre.

Az ilyen zavartalan szent családi béke levegőjében szép fejlődésnek indult gyermeklélek további táplálása – nevelése a maga örök célja felé már nem is lesz olyan nagyon nehéz. A gyermek Jézusról olvassuk, hogy szüleinek engedelmes vala, így növekedett korban és bölcsességben. Engedelmes vala, mert összhang volt szépen fejlett lelke s szülei közt. Sohase tévesszük ugyanis szem elől, mikor Jézusról van szó, Isten fiáról, hogy O az „ember fia”. Az isteni természet emberi természetét egy hajszálnyira, egy pillanatra sem befolyásolta, vagy determinálta emberi mivoltában, szabadságában. Ember volt, miként mi, tehát a nevelésében is emberi szempotok és tényezők uralkodtak, akár a mienkben. Szülei engedelmeskedtek Isten törvényének, szegény munkás otthonuk templom volt, abban a názáreti egyszerű házban s ő a gyermek, aki engedelmisséget látott ebben a szent hajlékban mennyei atyja iránt, engedelmes volt szüleinek. Összhang és egység volt élete. S engedelmes volt elsősorban nem a szónak, a parancsnak, hanem a jó példa hatalmas, jótékony,

csalhatatlan útmutatásának. Ez a „jó példa” a legnövelőbb táplálék, a szülő élő teste és vére, a legjobb nevelési mód. Nem kell itt sokat prédikálni, óvni, magyarázni, fenyegetni, büntetni, s tudománnyal állig fölfegyverkezve lenni. A *tett*, a jó példa, ez a hallgató nevelő, a legjobb nevelő: az áldozatos szeretet „verbum caro factuma”.

Tettek embere s kora.

Aki a Szentírást olvassa, annak föltűnhetett, hogy Józsefnek, ki szükségűen, de annál többlet jelentőn, és markáns, de nem a világ szellemében mérhető férfiaságához méltóan, csak „igaznak” mondatik, Krisztus nevelő atyjának sehol egy szavát sem halijuk, csak nemeslelkűségét, az isten rendje iránti mély fogékonyságát s engedelmisségét látjuk. S ez a szótlan József, ez az igaz ember s a mindent szívében megértő okos Szentszűz, akinek neve Mária, ez egyszerű emberpár, egy Jézus Krisztust neveltek a beteg emberiségnek, akinek iskolájába, országába vágyódnak akaratlanul is egyesek, népek és nemzetek, hogy végre békességet találjanak hányatott szegény lelkűeknek. Csak vágyódjatok, mint a csecsemő az édes anyatej után s nyissa meg az Irgalom szemeket népek, nemzetek s induljatok el keresni ezt az iskolát, országot, a tetteknek, a győzedelmes élet-fakasztó tetteknek, a halottakat a rothadás sírjából halhatatlan életre föltámasztó tetteknek iskoláját és országát. Csak vágyódjatok ... keressétek az utat s induljatok el! Vajha Európa sírjába végre lekiáltana e győzedelmes életerő, a Tett: „Lázár, mondom neked kelj föl”. Hiszünk Uram a győzelmes életben, a pokol minden gúnyja és vigyorgása ellenére. A hazugság uralma nem az Élet.

Emberek, tápláljuk gyermekeinket jó példákkal, tettekkel, tápláló testünkkel s mosolygó égi derűt szemükbe teremtő vérünkkel. Természetszerűleg, erőltetés, mesterkedés nélkül, vérbeli jó példával. Csak a tettek, ez örök valók táplálhatják gyermekeinket egészséges szabad emberekké, csak ez a teljes táperő erősít föl teljes emberekké. S ez a tettekben nevelő jó példa legyen, ismételjük, egészen magától értetődő, természetes, mert Istennek már nem is teremtményeihez, a törvény kényszerű szol-

gáihoz, hanem Vele egybelényegült gyermekeihez, a tudatos szabad emberhez egyedül ez a szent isteni természetesség méltó. Csak szabad nevelő nevelhet szabad embereket. Óh Atyánk! Jöjjön el a Te országod, a szent szabadság országa, a Te gyermekeidnek lelki teljességéből kinőtt élő respublikája a szabad polgároknak.

A tett! A tett! A tett. . . minden ezen múlik, milyen és mennyi a tett. . . minden a tett, ez az egész élet. . . Ami kevés tudományunk van, az mind a tettnek, legtöbbször nem a saját tetteinknek a hangtalan szava, amelyet meghallunk lelkünkkel, gyöngye szavakba formálunk, vagy papírra vetünk, könyvekben megrögzítünk. Minden tudásunkat a hangtalan tettektől, az egyedül reális valóktól lestük el, akár a természet, akár az ember külön világának életnyilvánulásai legyenek. S minden szóra s írásra csak úgy építhetünk szilárdul, amely épület viharokat bír ki s amelyen a pokol kapui sem vehetnek erőt, ha e szó és írás halhatatlan, örök életet jelentő tettnek a szava. Ne hivatkozzunk egyre a tekintélyre, ez lehet légüres bura alatt kalapáló csengő szava is, nem halíja meg senki. A tett! A tett! A tett! Ember, intézmény szavának tápláló és nevelő erőt csak ez adhat. .. mert a tettek szava egyedül élő valóság bizonyítéka ... Minden egyéb: jó szándék, vérszegénység, nyüglődés, gyöngeség, vegetáló élőködés, kínlódás, akarnékoskodás, akaratlanul is sokszor hazugság. Maga a Megváltó monda, akinek az élete százpercentes valóság volt, mint emberé is, ez az oly alázatos és annyira megalázott „Verbum caro factum:” „Ha tetteimet nem látták volna, nem volna bűnük, hogy nem hisznek szavaimnak; így azonban nincs számukra mentség”.

Isten tetteiben szól hozzánk, nevezik is „purus actusnak”, tiszta merő tettnek – a látóbb lelkek; közvetlen látással emberi halandó nem közeledhetik hozzá, csak tetteivel forrhat Véle örök boldog egységbe. Ki látta valaha, teremtett lény, az Istent, magát az életnek Életét? Leborulvánk, szemeinket óvó szárnyaival takarja el s így vonult el előttünk, hogy arca örök, halandónak elbírhatlan fényében meg ne semmisüljünk... s látjuk, látjuk emberileg szólva, lába nyomdokait. . . e teremtett világot, e tetteit az Életnek ... s imádvá mondjuk: Szent vagy Uram, szent vagy. Mit mondhatnánk szegények többet! De ez a pár szó a

mienk, ami örök saját imádásunk, ami Isten lába nyomdokain faszott néhány virágunk, az Élet tetteiben alkotott saját emberi tetteink, műveink.

Az emberi társadalomnak Józsefekre van szüksége, a tettel, a munkával, a jó példával imádkozó és imádó családfőkre, vezetőkre, nevelőkre, testük és vérük halhatatlanságba tápláló erejükkel. A kenyér nem szó, hanem tett: tápláló tett. Az igazság nem szó, hanem tett, tápláló örök valóság; a szeretet nem szó, hanem állandó, szünetnélküli vértőlküli áldozat, cselekvés, munka, türelem, szelídség, önfegyelem, kitartás, sohasem szűnő bizalom a jónak győzelmében ... élő tett; a hit nem szó, hanem az örök tettek meglátásából született meg: nem tántorodó s nem ingadozó, megalkuvó, hanem rendületlen „Előre” minden mocsarokon ingoványokon keresztül, ha kell, minden poklokot át. Tett, amelynek semmi sem lehetetlen. Az erény nem szó, hanem diadalmas, a földről az égbe illatozó tett. Minden hatalom, minden szép és jó a teremtésben és az ember alkotásaiban nem szó, hanem lelket, testet tápláló tett.

Csakis az élettelen szép tettek világában növekszik gyermekeink lelke is egészségesen, arányos szépen; halhatatlan életbíráskodásra képesnek testében is ... növekedik korban és bölcseségben, Isten és ember előtt kedvességben.

S a tudomány? ... A tudomány maga gyöngye már; olyan mint a szárnyaszegett gólyamadár, felrepülne, messze szállna, de tehetetlenül esik vissza a porba, csak vágyódásai vannak, a szárnyaknak nincs lendítő erejük. Van tudományunk s oly vérszegény a nevelésünk. Miért? A mai társadalom tudománya már csak elősködik a múlt tetteinek lerágott csontjain .... Új tápot adó tettekre van szükségünk, szótlán, névtelen cselekvő Józsefekre. Majdnem az mondanám, ha nem „Előre” szólna az Élet szava: egy új Középkorra. Mi az a sötétnek nevezett, szűk szavú Középkor e felvilágosodottnak mondott elegáns, hangos, sok beszédű, kifajszult divatbábhöz, a mi korunkhoz képest! A csacska csermely átlátszó mélysége az Óceán sötétsége mellett hol marad! A középkor sötét óceánja hordja a hátán az újkor büszke Titanicjeit s Dreadnoughtjait. A mai ember nem is gondolja, nem is álmodja, hogy mikor repülőgépen a végtelen úr légóceánját szeldesi, a hajtó erőt neki ama sötét középkor tett-

embereinek az energiatermelése szolgáltatja. Az Assisi szent Ferencek, az Erzsébetek, Domonkosok ... s a szentek karának természetfölötti *Plus*t termelt névtelen, csak Istentől tudott tettei. Mások: egy nagy kor névtelen vagy hírt nem kereső tett-emberei irtották az erdőket, szárították a mocsarakat, pusztították ki a fenevadakat, s törték fel a földet áldozatos verejtékkel, szeretetből és nem az élvezhető haszonért; mások vetettek, boronáltak, acatoltak ... mi, az Újkor fiai meg . . . aratunk és csüreinkebe hordunk. A mai kor gyermeke e szavakat meg sem érti, legfeljebb mosolyog rajta, de hát ez a mi kicsinységünök kiáltó bizonyítéka. A ganajtúró bogár, amely különben hasznos, szintén csodás teremtése az Istennek, sohasem bírná megérteni, hogy mért szálldos a madarak királya a kék levegőégben, mikor mennyivel jobb és biztosabb itt lenn az út porában.

Új tettek korszakába jutott az emberiség pályája. De lesznek-e Szent Benedictusok, Franciskusok, István királyok, Gellértek, Imrék és Erzsébetek? Epülnek-e dómok, Szent Márk templomok, lateráni bazilikák? Lesznek-e Nagy Károly királyok és Leó pápák. Meg tud-e monumentális emberekben a kereszténység örök szelleme testesülni? Tette bir-e újra válni, hisztériás korunk milieujében, lesznek-e hozzá emberek? „Emitte Spriritum tuum et creabuntur et renovabis faciem terrae”. „Bocsásd le ránk lelkedet, hogy újjá teremessünk s megújul a föld színe”. Család kell, család, Krisztus lelkének testet, templomot adó szent család. Új világ, új élet! Nem is elegendők a régi dómok, előre előre! Egész Jeruzsálemben, az emberiség szent családjának kebelében kívánczik s akar lüktetni a Szeretet, s e Szív a Jézus Krisztus Szíve lehet csak, mert e Szeretet öröklétbe lüktető erejét csak e Szív bírja el. Sancta Unitas atque sancta Individualitás in hac Unitate. Szent Egység és szent Egyediség ez Egységben. Ez az út: Előre! Ez az Eg kijelölte és mintegy programul megadott hivatásnak tökéletes betöltése a *család szentélyében első-sorban*. Sancta Individualitás in sancta Unitate. Ez vár az új nemzedékre. S ide kegyelem kell, további *Plus* az Úrtól, mert mai erőink e feladatra elégtelenek . . . bizonyosságot szolgáltatunk róla. Cor nostrum fac secundum cor tuum. Tedd szívünket szíved szerintivé.

Család, egyed és köz kapcsolata.

X. Pius pápa kötötte lelkére az emberiségnek egyik nyilatkozatában a félremagyarázást nem tűrő, hanem maghajlást joggal eiváró tényt, hogy „Non est Veritas, nisi in unitate”. „Nincs igazság csak az egységben”, Miért? Mert csak ez az élet . . . hiánya a halál. Az emberi társadalomnak legkisebb egysége, életprinciuma: a család. Az egyed, a családtag, apa, anya, gyermek élete, igazsága csak itt teljes, azért csak itt igazán boldog. Családján kívül senki sem egész ember; kerek szép harmonikus egésszé csak itt konsummálódik, fejeződik ki, abban a kis világban, melyet a szeretet transcendens szálai az örök szeretettel, Egységgel, Harmóniával kötnek össze: az Istenséggel. Mert a család maga az Istenség legszíve alkotása, amelyet, mint egykor az elveszett Paradicsomot négy folyó, az örök élet vizei öntöznek s étellel, szépséggel, boldogsággal, derűvel gazdagon termékenyvé tesznek. En azt hiszem, hogy a család a Földnek legistenibb tulajdona. Minden áldás általa jut e világba s minden intézmény, fejlődés belőle indul s nő ki. Az első társadalom, az első állam, az első szentély, az első egyház, iskola, az égi köz-társaság első formája. Amilyen a család, olyan lesz a köz szellemét megteremtő egyed, a család fájának gyümölcse. Az Isten lelke így a családból az egyed által áramlik a közéletbe s teszi az egyed kvalitása s egyénisége szerint ilyené vagy olyanná. Itt van örök és megszakíthatlan kapcsolat, egység: család és közélet közt. Ha beteg a társadalom egyede, ha a közszellem alantas s nagy föladatakra vagy nagy megpróbáltatásokra gyöngye, a család gyógyításán, felemelésén, munka és teherbíró ereje megacélozásán kell elsősorban fáradoznunk, mint bevezető sorainkban már ráutaltunk. A család mint a testben a szív, az a centrum, amelyből az Élet lendítő és tápláló árama a társadalmi szervekbe beledobban s újra ez a szív az, amelyen keresztül ez a munkáját végzett életenergia újra felfrissülten és megtisztultan, mint az örök élet élő folyama árad vissza oda, ahonnan minden áldás és erő származik. Így kapcsolja össze a család szentélye az időt az örökkévalósággal, a levest a Léttel, a múlt emberi rendet a halhatatlan Isten orszával. „Cor mundum crea in me Deus”. Szent családot teremts Uram e vergődő, láztól,

gyötört világba . . . Spiritum rectum innova in visceribus meis .” Könyöröghetünk naponta a zsoltárossal . . . „Tiszta szívet teremts bennem Isten; és igaz lelket újíts belső részeimben”, mert pusztulóban az Isten szíve gondolatainak s eszményének testet adó család – eliszaposodvák, bedugulvák a csatornák, amelyeken át az Élet vizei áradtak be s öntözték Isten e virágos kertjét.

Kell-e, számbavéve az eddigi fejtegetéseket – a mai családról képet festeni s lehet-e egyáltalán? Van-e még családi élet Isten gondolata és eszménye szerint? A házasság az égben kötötték-e, s égi marad-e e mocsárgázás világban, még ha ott kötöttek szeretjük is mondani? Szentség-e a házasság s képesek-e a házaspárok mindvégig a szentség színvonalán meg is tartani? Ott van-e minden megkötött házasságnak nevezett társulásnál az a Jézus, az a földre szállott Isten? aki e földi lét hiányait s tökéletlenségeit kegyelmével az örök életbe emelő tiszta örömök borává változtatja, a szegénységet szentté, az álcjozati életet Isten oltárává emeli, amelyről naponta száll föl az Eg felé a jó illatú áldozat füstje?.. A szeplőtlen, keresztyén szellemtől és kegyelemtől, igen, nem bírjuk eléggé kiáltani, a szívekbe és vesékbe impregnálni, kegyelemtől az Isten lelkének e sajátos, embernek adott emberfölötti s egyedülálló *Plus*-tól táplált rátermettség nélkül nincs házasság, amely szentség – s más házasság nincs – nincs Isten szándékainak testet, egészséges, nagyságában, mélységében, magasságában, egyaránt megvalósulást nyújtó szent család. S nélküle elpusztul ez a mi világunk, meglátják, elpusztul . . . rom, rom meg rom marad utána, mert az Élet újjáteremtő, jobban mondvá, keresztyén szellemben szólva, újjászülesztő ereje, *kegyelme*, az a *Plus*, sine quo non ... az egyedekhez, társadalmakhoz, országokhoz, nemzetekhez, államokhoz ... ez az *Isten-táplálék* el nem jut... s nélküle, emberek, nemzetek, államok gyöttrő éhségtekben, szomjúságtokban fölfaljátok egymást. Szerencsétlen világ . . . Mélyen, mélyen, mélyen meg kell alázkodnod, mélységedbe kell leszállnod, hogy a feneketlen mélységbe „ad inferos” ne aláztassál. De profundis clamaveris... et Dominus exaudiet vocem tuam, atque, miserebitur tui. . . a mélységekből kiáltasz majd, Isten meghallja szavad s könyörül rajtad . . . Imádkozunk emberek, s mélyen szálljunk magunkba . . . veszendőben van a szív, a szent család.

S akkor hiába várjátok, ti magyarok is a Szent Istvánokat, Imréket, Lászlókat, Bélákat, Erzsébeteket, Hunyadiakat, Eszterházyakat, Pázmányokat, Széchenyieket, Deák Ferenceket, Eötvösöket, Zrínyieket, Rákócziakat . . . sohasem bírnak megszületni, akiknek egeteken felragyogó csillagára vártok. Magyarország csillaga a szent, nem frázisként, hanem Isten szíve szándéka szerint értett szent család nélkül örökre letűnt. S miként Magyarországé, úgy a többi országoké. Az Ég irgalma, mert itt arról van már szó, mindég egyes családok által adatott az emberiségnek, a vízözön idején Noéban és családjában; a fajok és népekbe való elkülönülés idejekor Ábrahámban, családjában és népében; a római kultúra s világhatalom alatt egységbe került emberiség idejében a József, Mária és Jézusban, ez isteni szépségű szent családban sugárzott le az Ég különös kegyelme, s Egyházában szentéi által. így a népek és államok életében is. Egyes fejedelmi vagy más kiválasztott helyet elfoglaló családok szülték a kegyelmek embereit... s a népek és nemzetek általuk maradtak fenn, emelkedtek ki bukásukból. így kell annak lenni ma is. Ez a dolgok örök rendje.

De a világ nivellálódott, nincsenek már óriások a magas sziklafélszkekben s törpék, kik az igát hordják s a nap terhét viselik, lenn a völgyekben. . . mind egyenlők, emberek vagyunk, jogokkal és kötelességekkel. A szent család eszménye is itt lenn kel), hogy legyen s megvalósuljon, népek, vezetők, vezetettek, osztály, műveltségi, vallásfelekezeti s foglalkozási ágak különbsége nélkül mindenütt. Hisz mind egyenlők, a munka, a vér nélküli áldozat papjai vagyunk, családfők: elsők, hogy a többinek szolgáljunk, kik templomunkban velünk együtt élnek a szent családi tűzhelyen. S mind hivatva vagyunk, választott nép tagjaként, hogy általunk sugározzék le az Élet lelkének, az örök Szeretetnek és Irgalomnak ereje; az országot s országokat, a népeket és nemzeteket felemelő, további tökéletesség felé vezető s felsegítő megtestesülésekben: a mi édes gyermekeinkben, akik elsők lesznek a milliók közt, mert millióknak szolgálnak . . . édes testvéreiknek. Oh! a demokratiában is a szent család marad az Isten templomának a legszentebb, legbelsőbb szentek-szentje. Isten szent városának, az emberiség szent Jeruzsálemének, ennek a drágakövekből épített városnak is éltető s fényt adó ereje:

a család szentélyéből árad ki. Isten kegyelmének s tovább előre vivő s mind tökéletesebb s tökéletesebb s boldogabb létbe emelésének *Többje* ma is, mint mindenkoron, a család által jut a választott egyedekben a népeknek, nemzeteknek s az egész emberiségnek, imádkozunk emberek, magyar nép, mert a kegyelmek e *Többjéne* befogadására, elbírására és növelésére s a milliók lelkébe plántálásra alkalmas s hívatott választottak e világba sugárzására még sohasem volt az anyaméh oly kevéssé táplálva, mint a mai züllő világban. Szédítőnek mondható civilizációnk, melybe tagadhatatlanul felhágtunk, szinte megdöbbenőnek érzett nivellálódásunk, melyben már alig van születési, társadalmi, állásbeli, kor és nembeli különbség s fokozat, – a hegyek lehordva, a völgyek kitöltvék – ... ez a félelmet keltő szürkesség kódébe vesző *egyenlőség* . .. népek, emberiség! pusztulástok lehet, ha nem lesz e sivárnak érzett egyhangúságban szentté a családi tűzhely... Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias.

Mily fenséges és mondhatni, félelmes felelősséggel járó hivatást tölt be a családalapító. Az a kapocs, amely a házasságban a férfit a nővel Összeköti, csak ahhoz a szent mystériumhoz hasonlítható, monda az apostol, amely Isten egyházát, az Anyaszentegyházat Krisztussal szeplőtlen szent örök egységbe forrasztotta. Nem is lehet e hivatást szentül, mert szentül kell betölteni, csakis ha, bár a házasság elsősorban földi intézmény, a faj fenntartása, nemesítése lévén célja az egymásba forró szent testi-lelki erosban – csakis akkor, ha ez együttes életpálya másik gócpontjában a legszentebb, mindenekfölött álló Erő az Egyetlen-szent van: az örökkévaló Isten, imádató s szent centripetális szeretetével, karitásával, bőségben és áldóan ránk áradó megszentelő kegyelmével. Vizsgálja meg magát, kieszent feladatára vállalkozik, imádsággal, magabaszállással készüljön rá, az Ég malasztjának, annak a föld és emberfölötti *Többnek* a leedsével, mert különben idő előtt elbukik. A házasság Isten műve, azért az Isten tarthatja, táplálhatja úgy, hogy,, perseverare possis usque ad finem”, hogy végig hűségben, hitben reményben, szeretetben kitartsunk feleségünk, urunk, gyermekeink mellett.

E sorok írója nem átallja kimondani s örvend, hogy ki-mondhatja: Ezt az ideált – nekünk ideál, Istennek örök rendje

– e földön egyetlen egy intézmény szolgálja s tölti ki: a *Rom. kath. anyaszentegyház*. Hála, tisztelet, mély hódolat neki érte... Úgy látszik, ő maga az egyetlen szent intézmény a földön, homlokán az örökkévalóság kitörülhetetlen jelével, glóriájával, már csak az összes intézmények közti ez egyedülállásával is.

*   *
*

Csakis ez az Isten kegyelméből és kegyelmével élő család bírja el az örökkévalóságot, ami az ember hivatása, rendeltetése. Mert újból vissza kell rá térni, bár kétszer hangsúlyoztuk már e fejtegetések során s eléggé hangoztatni nem tudjuk. Vajha a levegőt, melyet minden halandó ember beszív, a napsugarat, amely még a nyirkos barlangokba is behatol, hogy életet fakaszson, telíteni tudnók az örök emberi individuális valósággal, s amelynek tudata nélkül nem bírjuk gyermekeinket a nagy cél elérésére szükséges táperővel felnevelni s már e földön, amely annyi rabszolgaságot hordott hátán, s hord testileg, lelkileg ma is, szabadokká, vérbeli urakká tenni, anyagi szegény-voltunkban is: *Az emberi élet nem végződik zsákucában, nem veszhet belé a semmiségbe*. Csak egy természetes iránya, az emberi ész-től s belátástól is elfogadott útja és célja lehet: az *örök élet*, maga Isten. En, az ember, aki évmilliókkal tudok gondolatban a múltba visszazállni s ugyancsak az évbiliókon túl, a végtelen fogalmát hordozom lelkemben térről, időről, anyagról, fölfelé és lefelé ... én a végessel, a fálevéllel, a lencsében élő zsiszikkal, vagy a vízparton hajlékot faragó hóddal egy nívón nem lehetek. Nos dii sumus. Istenek vagyunk. Ruha a testem, amely elnyüvik, s aztán levetek, de „vagyok” s új ruhát öltök. Embert, szabad embert nevelni, csak e lélekkel lehet... s ehhez a neveléshez, ilyen lélektől világosított s táplált család kell: *Keresztény család*. Gsak itt nevelődhet, nevelődhetnek, akik nemzetet, államot, emberiséget úgy vezetnek, hogy a halhatatlanság, az emberi méltóság s szabadság örök és hozzájuk egyedül méltó perspektíváját áhítják, keresik s meglátják.

Nem ideálunk a merő földi perspektíva korlátoltságában hullabábel-tornyokká torlódni, hanem „Sursum corda! – mert ez a mi Isten-fiúi természetünk.

Befejezés.

Mondanivalónk e részének végére értünk. Igyekeztünk rámutatni, hogy a nevelés ideálját: szép embert az életbe állítani – csak egészséges táplálással, testi-lelki jó táplálékkal érhetjük el. Vagy legalább megközelíthetjük a *szabad emberi egyéniség* megteremtésében. Hogy ennek az egészséges táplálásnak már az első sejtoszlás pillanatában kell megindulnia, tovább folytatódnia, amikor az asszony édes terhét szíve alatt hordozza s a világba sugározza, ölen táplálja. Rámutattunk a test és lélek egymástól elkülöníthetetlen táplálásának kötelességére, a gyermek-áldásnak, mint Isten legszívéből jövő szeretet-ajándékának megbecsülésére. Utaltunk a csecsemő egy érme környezetének hygiénájára, s a köznek gyermek s anyavédelmére s gondozására. Szóltunk az otthonnak harmonikus békéjéről, mint a gyermek széppé kristályosodásának föltételéről. Hangsúlyoztuk a tettek, a jó példának igazán egyedül tápláló, nevelő értékét. S hogy e nevelő erők, csak az Isten szent kegyeimével, égi táplálékkal erősített családban, a szent családi tűzhelyen fakadnak fel, föltáplálva egyedet s általa a közt örök rendeltetésének elérésére. S e szent család minden kritériumát egyedül a keresztyén lelkiséggel táplált családban találjuk meg, amely keresztyén családnak szentségét egyedül a Róm. Kath. Anyaszentegyház őrzi, szolgálja s táplálja e Földön.

S ezzel tárgyunkat ki is merítettük, mivel a gyermek további nevelése már erősen a család körén túl eső, közügyi kötelesség is. De pár nagy vonásban rámutathatunk, hogy ha már jó táplálékra okos táplálására van szüksége gyermekünknek a széppé növekedéshez a családi otthonban, ennek falain kívül sem érheti be mással. Ki kell gyermekünknek lépni ebből a szent családi körből a nagy világba, az emberek közé, hogy az élet nagy áramában öntudata kifejlődjék, önállóságra, szabadságra,

jogok gyakorlására, kötelességek teljesítésére, tovább tápláltasék ... a köz emberévé. Szabad, cselekedeteit mérlegelni tudó, s mindig belső s külső kényszer nélkül cselekvő ember s polgár csakis ebben a hullámzó étepen érik teljessé. Az ember nem üvegházi palánta, kinő az otthonból, mint a cserépből a fácska.

Oh! mennyi hatásnak lesz kiteve ez a gyermeklélek idekűnn az uccán, társai közt, képek könyvek, újságok közt, iskolában, játszóhelyeken, mezei munkában, műhelyben, üzletben s mindenütt, ahova élete sora viszi. Nem fog-e eltorzulni a tiszta családi tűzhelynél megindult fejlődés; nem vész-e minden kárba, mint mikor a szépen fejlődő vetést fagy vagy jégverés teszi tönkre? Mily súlyos és töprengő kérdések! Az iskola, a nagy világ egészséges táplálékot ad-e gyermekeinknek? Nevelő^ jó példát, az örök életre tápláló és erősítő igazságot, a soha el nem ernyedő és kétségbe nem eső, de mindig a jóban és igazban bízó szeretet, a győzelmes erény s az el nem múló szépnék tetteit adják-e az élet vásárjában mindennapi kenyérül gyermekeinknek?...

Töprengő kérdések, amelyekre felelét helyett itt csak annyit... imádkozzunk emberek, imádkozzunk .... nem kérhetünk oly nagyot, emberileg véve lehetetlent, aminél az Ég nagyobbat ne adhatna. Mi rendületlenül bízunk annak az Erőnek győzedelmes, minden veszedelmet végre is túlélő, dicsőséges szépségben felmagasztosító hatalmában, amely isten Szívéből a szent család által gyermekünk szívében fölfakadt.

Mint mindig, Noé, Ábrahám és József idejében, az Isten szíve szerinti s örök szándékainak és terveinek szolgálatára s megvalósítására kegyelmével segített s táplált család túlél minden világpusztulást. A keresztény család gyermeke szeplőtlen, ne féltsük! Előre, mindig csak előre! Még ha megbotlott is . . . Előre!

Ne építsünk, az élő isten sem épít, sem társadalomra, sem világnézetekre, államformára vagy államra, még iskolára sem. Még iskolára sem, minek okára a következőkben szándékozunk rámutatni. Semmi emberi intézményre nem építhetünk. Csak Istenre, az ő örök rendjére, amelynek életteljes talaja a szent család ... S nem fogunk csalatkozni.

Ez ma még rémlátásnak tetszik, pedig nem az, hanem e világnak lejtőre jutása, ahol nincs megállás. A nap nem akkor

kel föl a horizonton, amikor már első sugara szemünkbe jutott, nem akkor hanyatlik le, amikor utolsó sugarát felfogtuk. Dolgok és meglátásuk nem mindig esnek egybe. Az emberek és intézményeik kiszakadnak az Élet örök változhatlan rendjéből, el kell hát bukniok. Minden látszat ellenére hazugsággá válik életük, s a hazugság nem élet. Mentsük át a világ erkölcsi értékeit a szent családba, mint egykor Noé, bárkájába s dicsőség leszen a Magasságban Istennek és békesség a Földön a jóakarató embereknek . . . családjuk szentélyében.

II. Egészséges iskola.

Bevezetés.

Ha bárkit vagy bármit megkérdeznénk a teremtett világban s meg tudná magát velünk értetni, még a legkisebb bogár is, mind egy szóval felelne az embertől kezdve lefelé egész a moly-lepkéig arra a kérdésre: Mi a legföltettebb kincsed? ... „A porontyom, a kölykőm, a fiókám, a gyermekem”. – Az egész teremtett világ ebben a hatalmas szimfóniában zengene s a mindenséget betöltő himnusszá dagadna .... s zengene, dagadna, szünet nélkül, téren és időn túl. – S valóban hangzik, cseng is a szülői szeretet, önfeláldozás és boldogság dala, belé az örökkévalóságba is, az ember által: „....., Az én gyermekem, az én gyermekem, az én gyermekem”. – Egyszerűen kevés, rövid dal ez, de betölti a végtelent s fölér az istenség szívéig s örökké szól s örökké szép marad s meg nem unja sem a Teremtő hallgatni, sem a teremtmény zengeni. – Ő: *érte* irgalmaz; ennek: *érte* élni, fáradni, szenvedni érdemes, boldogság.

Mikor a Biblia misztikus világában az első emberpár kiszorul a gondtalanság kertjéből a töviseket s bojtortjánt termő Siralomvölgybe, első vigaszát a sötét vigasztalanságban az emberi szívnek a gyermek hozza meg. Az emberi sors mélységéből hozza fel Madách Eva ajkain is a szavakat, miket Ádámnak fülébe súg a tátongó szakadék szélén ... Ez az az örök emberi, mely legyőzi a poklot, s melynek hallatára érdemes küzdve küzdeni s fog az ember bízva bízni – „Anyának érzem magam” . . . ennél szebb dal, ilyen Isten szívéből sugallt dal nem hangzott még e földön ... belé, belé, e léten túl, az öröklétbe.

Persze, hogy minden gondunk, éjünk, nappalunk az övék; s ha sírjaink fölött már rég holló károg, vagy fülemüle dalol,

tövis terem vagy illatos ibolya: utolsó porszemünkkel is őket tápláljuk, lelkünkkel az ő homlokukat csókoljuk ... mert a szeretet – nem frázis, nem illúzió, nem a képzelet ködképe ... a legelőbb valóság, az idő és tér messzesége nem csökkenti, csak tökéletesebbé teszi. A gondviselő Isten halhatatlan és el nem fogyó Természetévé s Erejévé tisztul s nemesedik.

Az a macska, kutya, hogy félti kölykeit! Hogy fogja őket sorba szájába s viszi valami rejtett helyre, hogy az ösztönével megérezett fenyegető veszély meg ne találja. – S ha ott sincs biztonságban, hurcolja tovább; örökös vándorláson van kicsinyeivel ... mert gonosz a világ, nem lehet benne bízni, még, ha kutya- vagy macskavilágnak hívják is.

Féltjük gyermekeinket.

Hát az ember is félti gyermekét a mai világban s nem tagadhatni, hogy van elég oka rá még házában is s még akkor is, ha a szülők szinte ösztönös félelemmel igyekeznek otthonukból minden testi-lelki veszedelmet távol tartani. Mit tudom, ki és mi van hajlékomban körülötte. Egy elejtett szó, durva beszéd, egy mozdulat, egy érintés nem elegendő-e, hogy meginduljon az a kis kavics, amely tovább-tovább gördülve majd lavinává növekedjék, maga alá temetve Ég és Föld viruló reményét s várakozását. A cselédvész ma pusztítóbb ragály a diftériánál. S ki törődik nálunk a cselédkérdéssel, e „családkérdéssel” a rendőrségen kívül?

S ha kimegy az uccára, mit lát, mit hall, úton-útfélen, kicsinytől, nagytól? S ki fogja az így okozott kárt helyrehozni? Mert a gyermeklélek csakugyan érzékeny lap, amely mindenféle hatásra: jóra, rosszra egyaránt rezonál, S minden benne hagyja nyomát, majdnem kitörülhetlenül.

Megborzad a szülő lelke, ha kis gyermekétől olyan szavakat hall, pedig nem is tudja, mit mond, melyek övéinek ajkát még álmukban sem hagyhatták el. Tessék elhinni, szörnyűséges világban élünk, olyan beteg világban, hogy közel áll ahhoz, amire a magyarnak szava nincs – moral insanity. – Igen, ez

nem is rosszaság, gonoszság, ez állapot, betegség. . . emberileg gyógyíthatlan.

Volt egy időszak, a Paul et Virginie-regény idejében, amikor úgy gondolkodtak az aggódó lelkek s a természet romlatlanságának hívői Rousseau nyomán, hogy vissza kell térni a szüzi természethez, annak ölen gyermekeik testileg-lelkileg egészségesen, szépen s boldogokká fognak felnővekedni a civilizáció mételyező befolyása nélkül. Úgy kezdtek iszonyodni a tudástól, a sok tanultságtól, mint a beteg tüdő a nagyváros szennyétől, bacillusaitól. S miként a pogány görögök beteg gyermekeiket az erdők nyilas istennőjének, a szüzi Artemis Dianának ajánlották: úgy keresték a civilizációtól undort kapott érzékeny lelkek a természetet, az erdőt, az ős vadont a XVIII. század végén s a XIX. elején. Meg is lehet őket érteni.

De mit tegyünk mi? A XX. században még menekülni se lehet. A mozi, az újság, a grammofon, a rádió századában még Rousseau sem bírna a civilizáció elől elbújni, a Hortobágyra is hasztalan menekülne, mert a délibáb sem olyan ma már, mint Petőfi, Jókai korában.

Gyermekeinknek e világ levegőjét kell szívniok falun vagy városban. Uccán és tereken; boltokban, kirakatok előtt; óvóban, iskolában, műhelyben, színházban, moziban, templomban. Újságból, könyvekből, képekből, plakátokról, ruházkodásból, táncokból, pornográfiából, tudományból . . . igen . . . még a tudományból is.

Hajmeresztő következményeit láttuk a mai, úgynevezett tudományos iskolai nevelésnek a nem rég Németországban lefolyt steglitz büntárgyalás alkalmával mind a két nemnél. Íme, mivé fajulnak el a gimnazista gyermekek és tacsók lányok, mire eljutnak a felső osztályba. A német közérzés megbotránkozott, hogy a bíróság gyerekek, e „fiúk” s „lányok” társaságbeli dolgait nyitott ajtóknál tárgyalta.

Micsoda lelki átszüremlések, tudományos alapon effectuait „beidegződések” mehettek e fiúknál és lányoknál, e puszi-pajtásoknál, az iskolában végbe!

S mit tudhatjuk mi is, magyarok, miféle tanítóik, oktatóik, táplálóik vannak gyermekeinknek? Miféle erőt, pusztító vagy nevelő pszihét kisugárzó egyedekkel érintkeznek fiaitok, leányai-

tok, szülők, iskoláinkban naponta többet vélünk tanítóikkal, mint veletek szülőkkel, állandó indítást véve tőlünk, mint a kis acéltól! a mágnespatkótól.

Ki biztosít benneteket, szülőket, mindnyájunkat, hogy nem az iskola lesz gyermekeink deformálójává, kopár karsztba tárolójává.

Ne méltóztassék félreérteni! Itt nincs szubjektivitás, csak objektív keresése egy arkhimedesi pontnak, nem a dolgok sarkukból kiemelésére, hanem építésére.

Nem bízunk az emberek jószándékának, megingathatlan bölcsességének üdvözítő voltában – ennyi az egész ... csak az Úristenben, mint előző értekezésünkben kifejeztük.

Mindent megromlottnak, emberileg javíthatlanul megromlottnak látunk „a vertice usque ad plantam pedis”. Nem hiszünk az emberekben. Úrrá lett egész vonalunkon a hazugság s bennultsággal határos közömbösség mind az iránt, ami percekkel, pillanatokkal meg nem mérhető. S ez alól az iskola sem mentes.

Nincs és nem is lehet a lelki élet általános hiánya miatt az iskolának se életre, győzelmes, szép életre nevelő ereje. Nem templom az iskola, nem lehet. Nem szentségházak a szívek . . . nem lehetnek. Miért? Az életnek, az egészséges, gyümölcsöző életnek integráns, alapvető kérdéseiben is elterpeszkedett a hátaóratlanság, a káosz és a bomlás.

Ezért a mai nemzedékkel semmire sem megy az Isten Lelke. Ócska szalmazsák az, amelyet foltozni nem lehet. Elnyűtt tömlő, amely nem bírja ki a bor forrását. Mózes népének negyven évig kellett a pusztában bolyongania, míg a szolgaságban születtek és nőttek elhullottak, s a szabadság levegőjén egy új nemzedék nőtt fel.

Mi, trianoni jármot érdemlett, „húsos fazékig és hagymáig” emelkedő nemzedék is elhullunk, de bensőnkben, ha szunnyadva is, ideálokat rejtünk. Erezzük, mint az anya, aki magzatot hordoz szíve alatt, hogy ideáloktól terhes a lelkünk és hisszük, reméljük, Isten kegyelmében bízva, csakis benne bízva reméljük, hogy legalább gyermekinkben ez ideálok testet is fognak öltetni. Nemesebb anyagból font szövet lesz az a nemzedék. Foltozni se kell, egyszövéssé lesz, tiszta selyemmel varrva, mint a Krisztus ráhája. Új tömlő lesz, mely megbírja a legnemesebb bornak

forrását is, nem kell féltetni, hogy szétreped, kárba vész az ég-ital, melynek szőlőtökéjét isten napja érlelte.

Igaz, oly időben élünk, amikor Isten őrangyalainak maholnap alig lesz, kire vigyázniuk. De csak marad néhány ezer család még, akiket az Úr kiragad a nagy dezolációból. S ezek gyermekei a szép élet bimbói, a szívek legmélyébe menekült ideálok hajnalpírjai. Ezekre vigyázniok kell nemcsak az Isten angyalainak, akik naponta látják az Úr orcáját, hanem nekünk, szülőknak, társadalomnak, magunknak is, kik naponta látjuk a világ halálkánkánját.

S e dezolációban megnyugtató-e bennünket legalább – a mának iskolája? A Németországban felfakadt tályog nem sok jóval biztat, annál kevésbé, épen nálunk, mert a mi tudományos nevelésünk ugyancsak német minta után igazodott mindig, amely mindenkor a tudásnak nagy masszáját tartotta szem előtt. Pedig a tudás tömege csak holt anyag – a szellem önt bele életet. De hol a szellem? ismeretet bőven ad az iskola, többet talán, mint kell, kevesebb egészségesebb volna. Sehol a föld hátán annyi szemüveges tudós nincs, mint Németországban és Magyarországon. Aki külföldön járt, megfigyelhette a francia és német arc közötti különbséget. A sok cvikker és pápaszem mindig valami, az életre döntő, kiható defektusnak a szimbóluma, egyedeknél és népeknél egyaránt. Egy Nagy Sándort, Attilát, Napóleont, vagy Washington-t el nem tudok cvikkerrel az orrukon képzelni. De annál pápaszemesebb a tudósok, filozófusok nációja, a német. Van is ott ismeret bőven, több, mint az egész világon. A német mindent tud, ami megtanulható s így van körülbelül tanítványa és neveltje, a magyar is. Mi jobban ismerjük, fogadni mernék, az angol gyarmatokat, mint Wales vagy Skótszág akármelyik csemetéje. Még a saját történelmüket se tudják, mint mi. Sokat tudunk, mert a tanerők maguk is sok tudás-anyaggal rendelkeznek, bár lehetséges, hogy a tömeg kevesebb volna, ha egy magasabb rendű eszme, mint centripetális erő a tudás masszáját rendezettebb, szervezettebb egységbe hozná s így egyszerűsítene. De ép ez a lelkiség hiányzik belőlünk, – a legnagyobb átlagban. – Belőlünk nevelő, lelket tápláló s vastagító erő nem emanálódik. Mert lelkünk gyökérszállai nem a természetfeletti rend s halhatatlan Élet mély-

ségéből szívnak fel táplálékot, hanem rendesen másodlagos, harmadlagos idegen talajból. A mai iskolából kikerült Zrínyieket, Deák Ferenceket, Eötvösöket, Kossuthokat, Körösi Csornákat el nem tudom képzelni. A mai iskola nem bír ilyen egységes férfiakat kitermelni az életnek, – magának az iskolának is hiányozván az egységes szelleme. – A nemzeti, az állameszme egymaguk, bár a nevelésnek még oly integráns tényezői is, idő előtt verszegényekké válhatnak, sőt el is fajulhatnak. Láttuk az undorító jelenségeket még nemrégiben is.

Hiányozván ez a legnagyobb telültséget is elbíró szellem a mai iskolából, a nagy anyagi tudás terheltté teszi a fiatalság lelkét. Nem éltető, irányító s magasabb rendű öntudatosságra emelő világosság, erő lesz a szívében a tudás, hanem káosz, korai fáradtság, lelki életének nem konstruktív részei, hanem terhek, miket nem bír én-jében felhasználni, elhelyezni. Nem is annyira a tudás sok, amelynél többet el nem bírna már, hanem lelkének, szellemének, idegzetének vagy minek mondjuk felvevő, felszívó, asszimiláló képessége kevés. A lélek nem elég napsugaras.

Napsugaras légkör.

A gyermeki lélek, – s ez a hiányok-hiánya – mint előbb mondtuk, nem elég napsugaras légkörben nevelődik. De honnan is vehetné a bőséges napfényt? Az otthonról ez úttal, persze nem szólunk, lévén az iskoláról szó, bár tagadhatlan, hogy a családnak kellene amaz erőforrásnak lennie lényegében, amelyből az iskola is meríthetne. De lehet-e erre még csak gondolni is ma? A iskola szelleme pedig nem adhatja meg ezt a bőséges napfényt, mert neki sincs. Sőt nincs is szelleme, amiből bőségben áradna ez az életpezsdítő elixír. Az állam, amely úgyszólván minden iskolának rendelkező ura, maga is a bürokrácia szellemnélküliségében sivárog.

A tudományoztató lelkek meg heterogének .... a legjobb esetben is. Vagy teljesen közömbösek bármi szellem iránt is, vagy negatívak elég gyakran, inkább rombolók ennek folytán, mint alkotók; vagy meg egymástól nagyon divergálóak .... Úgy,

hogy az a fiatal lélek természeténél fogva már nem bírván a sokféle hatást közös nevezőre hozni, – közömbössé válik, sőt érzéketlenné, egy az életet ideális régiók felé emelő s lendítő eszme iránt. S nem nevelődhetik gyermekeinkben egységes centripetális szellem s enélkül minden fáradság nemcsak kárba veszett, hanem kárvallásba kergető. A lélek centripetális erejének hiánya az ember „én”-jének felbomlását, meg hasonlítását vonja természetszerűleg maga után. S ez a halál.

Ezért váltak ritkákká iskoláinkban a harmatos, szűzies lelkek, az eszményt, égi eszményt kereső tekintetek, igen, bocsáss meg Uram, a földet túrjuk mi tanítványainkkal együtt, majdnem az orrunkkal. Mi közünk a Naphoz, a napsugár fényében fürdő magaslatokhoz? Hát nem elég, ha eljutunk a prófuntig s tanítványainknak is megadjuk az utat, – önpéldánkkal is – amelyen majd hozzájuthassanak ők is. Minden ebben a célban zsugorodik össze. Hogy kerülne ki kezeink alól egy eget kereső és vívó szenvedélyektől telített ifjúság! Sok kiadós foka, mentől kevesebb eszkimó . . . nem elég lendület ez tőlük és tőlünk? Nem ad az iskola egetbíró világfelfogást, semmilyen se ad. A múzsák minden szolgálokká devalválódtak. A „struggle for life” szolgálóivá.

Ez okból és e célból telik meg gyermekeink agya egy nagy tömeg ismerettel, mit szellemiségük magasabb hőfokával, az eszme egységébe formáló képességgel nem bírnak átlényegíteni, a maguk tiszta én-jének harmonikus részévé idealizálni. Boldog lesz az az ifjú, ha a sok ismeret egyszer mind elpárolog, bár álmaiban még évtizedek múlva is kísértetként tér vissza, mint lidérc a lelkeséggé át nem dolgozott emészthetetlen tudás. S e folytonos sisiphusi munkában, ez állandó hordásában a sok építőanyagnak a magas hegyre, amelyből épület nem lett, kimerül gyermekeink idegzete, elveszíti az alkotó munkára rugalmasságát. S helyébe?

A csábító világ balsággal teljes utaira téved; keres magának szabadulást önmagától; megvénül, elernyed, mielőtt fiatal és férfi lett volna, megrokkán vagy meghajlik dereka, mielőtt küzdött s telve bizalommal, szép álmokkal, teremtő és elkotó munkát végzett volna. Ez a mai generáció, ez vagyunk mi, ez Trianon. Ez Ady Endre, Károlyi Mihály, ez az őszirózsás, kávéházi atmoszférában született paródia. Ez Kun Béla s utána minden-

denféle kilengés, jobbra vagy balra, törvényes vagy nem törvényes formában.

Napot, napfényt az iskolába! mert az összeroskadás még ijeszőbb lesz.

A Napot semmi sem pótolhatja, de ő mindent, még a tudás-garmadát is, amellyel a mai iskola még mindig a napot akarja, úgy látszik, pótolni. Ez alatt roskadoz a német ifjúság is s keres könnyebbülést, szabadulást a felsőbb osztályú középiskolai tanuló is borban, pálinkában, dohányban, érzéki mámorban, vérben, egész az ájulásig. S vájjon a mi ifjúságunk nem német kaptafára van véve? Nem merném a német rámondani még az elemi iskolában sem. Itt is láttam már olyan kézikönyvet, amelynek csak az oldalszáma túljár a 200-on. Annyi tudománnyal s olyan tudós, felső tízezreknek való stílusban és nyelven, hogy dicséretet érdemelne a képzőt hallgató ifjú, aki ezt mind beszédte s meg is emésztette. Íme, iskolázásunk alsóbb fokán. Milyen lehet akkor a felsőbb? Ezt azonban itt hallgatással mellőzzük. Majd máshol szólunk róla.

Miniszter úr, pedagógus urak! Nem szabad egy tudás-anyaggal így megterhelt ifjúságot az életbe kibocsájtani s kiküldeni, hogy szelleme ólomiában bírjon csak alatta cammogni.

Még kevésbé agyonfárasztani s az oxigéndús, napfényes légtől elzárni és lelki tudósravadásra kárhozzatni, mielőtt még az élet nagy harcát, munkáját megkezdéné. Napot adni neki, napot. Gyertyafénnyel, csillárokkal nem lehet pótolni Isten teremtett fényforrását, a napot. S felgyújthatunk akárhány kandelábert, egyetlen elvetett mag sem fog fénytől s melegétől csirába duzzadni.

Előbb több napot s éltető napfényt s tessék vetni. Csak gazdagon, napsugárral teljes lelkek képesek a tudásanyag egyre növekvő tömegét magukba felszívni. S Isten lelkétől, „Spiritu Dei” hajtva, ihletve, miként páratelt felhők a csapadékot a szomjas pusztákba viszik . . . elviszik lelkük gazdag életharmatát az igazság, szépség, szebb élet után szomjúhozó szíveknek.

Egészen új, radikálisan új, napfényvel fényes iskolát kérünk, melyben a tudás bármilyen s bármennyi tömege is nem holt massa, nem az a manna, melyet atyáitok a pusztában ettek és meghaltak, egy Csonka Magyarország a síremlékük, hanem az

Élet kenyere, amelyből aki eend, élete leszen. Szép, harmonikus, egész, teljes élete. Minden viszonyokon – jó és balsorsban, megaláztatásban, dicsőségben, – sötétségen és bármilyen posványokon és mocsarakon, fent vagy lent... mindenkor győzelmes, fölényesen győzelmes élete leszen. Maga lesz a győzelmes élet.

Napsugaras iskolára, napsugárral telülő ifjúságra van szükség. Szűzies lelkű, „Lélekkel” telülő ifjúság után eped szivünk, amelynek lelke maga Isten teremtetlen önlényegű Napja, amelytől a hazugság már a ködképek távolságában semmiségébe foszlik. Semmi, de semmi ki nem bír velünk tartani, az élet elementáris, nagy megpróbáltatásai között. Minden kidől mellőlünk, miként a porbahullót tehetetlenül kénytelen magára hagyni a sírverem szélen a leghűbb, legjobb szándékkal teljes földi erő is.

Egységes, harmonikus, napfényel és meleggel teljes; nagy intenzitású, tévedés és hazugság oszlató; igazságot, tudást magába felszívó s még sem elnehezülő; unottá, fáradttá nem roskadó, hanem acélos s győzelmes erőt árasztó *lelkiséget* csak Isten Napja: .... a *kereszténység* bír ifjúságunk lelkébe belé plántálni s örök-valósággá, örök-győzelmes-ifjúsággá.... Isten emberivé revelálni – test s lélekben egyaránt.

Egy centripetális és minden tudást, jót-rosszat, multat-jövendőt, közelt-távolt, avultat-ujat, időt és örökkévalót, magasságot-mélységet, fent és alantjárót ... mindent, mindent egységbe, harmóniába, megértésbe hozó s elbírhatóvá tevő Eszme – a *kereszténység* Eszméje. – Századokon, korokon, templomokon s vallásformákon fölül s mindenütt mégis immanens Krisztus örök *Napja* bírja csak ifjúságunkat életerőssé nevelni és ilyennek megtartani. Benne van bizalmunk s mindenben, ami benne él és mozog az iskolában, pedagógiában s pedagógusban.

Ez igénynél kevesebbel is beérő pedagógusnak vagy nem e szellem napfényében élő s dolgozni szándékozó pedagógiának – lett légyen még annyi tudománnyal s jószándékkal telve is... nem lehet helye az ifjúság körül. Mert sorvaszt s kárvallásba visz.

Befejezés.

Ismételjük: – s ezzel be is fejezzük, – nekünk embereknek, az emberi szívnek elsősorban, mint a teremtés összes plántájának Nap kell. Gyertyafény, villany a Napnak energiájából való, tehát fel is használjuk őket, de nem a Nap helyett s nem, amikor s amíg s ahol a Nap ragyog. S ez a Nap, ez az Élet örökké ragyog. Radikálisan keresztény lelkülettel telített nevelést keresünk az iskola minden fokán – mert féltjük e földön legdrágább kincsünket, igazában egyetlen értékünket, gyermekeinket az iskolától is.

Nem bízunk, ismételjük, nem tehetünk róla, különösen e felozlásban lévő, hazugsággal vérig mérgezett világban senkiben, semmiben, csak az Ur Istenben.

S jaj Magyarország, ha másra építsz. Nem is akarunk örökké a poklok tagadásával viaskodni, nem a „Nem, nem sohá”-t akarjuk gyermekeink jelszavául, hanem az élet hívó, lelkesítő „Igen” szavát tettben. Az Eget vívják meg, ne a poklot s e világ lelket-testet nyomorító s megalázó arasznyi létét. Ne az orrukkal turkáló mába, ebbe a mulandó percbe zsugorodjék látókörük, hanem az örök valóba táguljon szemhatárunk. Az Élet, a Nap süssön szívükben, lelkükben, otthon, az uccán, mindenhol s az iskolában is . . . az iskolában is.

Vigilemus et oremus! – virrasszunk és imádkozzunk .... pozitív lelkiséggel teljes életet éljünk. S ez a tettek élete: a kereszténység maga . . . , a Tett – a Verbun caro factum.

E tizenhárom próbás, csalatkozhatlan, tetteivel igazolt, gyümölcsével magáról kétezer év óta egyre bizonyoságot tevő s meg nem csaló kereszténység Napja nélkül az iskola nem áldása, hanem átka az embernek, családnak, nemzetnek, államnak . . . Vajha meg ne kellene' ezt újra tapasztalnunk, szegény magyaroknak, még végzetesebben! Mert nem az oláh, a rác, a cseh, nem az ellenség sorvasztott s alázott minket Csonka Magyarország levegőtlen börtönébe, hanem saját magunk, a kereszténység Napfénye nélkül fölnevelt, Öntudatában s jellemében vérszegény intelligencia. Egy állam társadalma savának kellene lennie. De ha megromlott, ugyan mivel volna felsózható? Napot. Napot az iskolába! Az Élet teremtetlen Fényét!

III. Életálló nemzedék.

Bevezetés.

Hazánk szétdaraboltságából támadt lehetetlen helyzetünk, mint valami ijesztő rém, mind sötétebb alakban mered elénk. Caesar árnya Brutus pislákoló mécsénél nem lehetett zordabb, Hamlet meggyilkolt apjának lelke nem szenvedőbb, mint a szétmarcangolt Hungáriáé – az Úr XX. századának harmadik tizedében. És az égbe kiáltó gyilkosság már kilenc éve, hogy megtörtént. . . S megtorolva még sincs. Mintha Justitia istenasszony, mint a római költőnél írva vagy, csakugyan elhagyta volna e vértől csepegő Földet. Quo usque tandem ...? S keserű panaszaink között újból, meg újból elénk tolul az aggodalmas kérdés, különösen az iskolai évek végén: Mi lesz gyermekeinkkel? . . .

Ez a koldus-nyomorékká torzított földcafát, amelyet Csonka-Magyarországnak hívnak, nem bír nekik emberi létet megillető egzisztenciát adni. Ezzel tisztába kell lennünk, szembe kell néznünk.

Hát mit tegyünk e lelket mardosó önváddal szemben? Mert a mi saját bűnünk ez elsősorban, s nem azoké, akik szétmarcangolták hazánkat. S sopánkodás, jajongás nem segít. Mit tegyünk? . . . kövessük talán a nyomorult kínai kuliszt s vessük oda gyermekeinket a kutyák étkéül? Vagy a sötétben látó német Schopenhauerre hallgassunk s szűnjünk meg csakugyan akarni, az életet igenelni, hogy egyáltalán ne legyen gyermekünk? . . . . Még gondolatnak is szörnyűség. Schopenhauertől még saját édesanyja is elborzadt.... S ma hány anya követi mégis a csonka országban is!

De ez a halál filozófiája, s mi az Életé vagyunk, a paláihoz semmi közünk. Apage satanas!

Filozofálni sem akarunk, töprengeni nem értünk rá kétségbe esni nem fogunk, tagadásba nem süllyedünk, hátra felé nem megyünk, – haladunk előre. – Élni akarunk és élünk: – halhatatlanul élünk. – Ez az egész, nem több, nem kevesebb. Halhatatlanul, de hogyan?

Mélyebb lelkiség.

Hogy Magyarország természetes s ebből kifejecesedett történelmi egységét helyre kell állítani, még Európa mai kialakulásának teljes felbomlásával is – ez discussio tárgyát nem képezheti. S mennél később látja ezt be Európa, annál nagyobb megrázkódtatások, sőt katasztrófák fogják érni. Miért? Mert az Élet örök rendjét kárvallás nélkül nem lehet megzavarni. Hát még a zavart állandóvá tenni akarni! Ez a Kárpát-medence egységes földterület, – a nyolc éves gyermek is belátja, – akár Pápuaországnak hívják e medencét akár Magyarországnak. – De úgy látszik, ami világos a gyermek előtt, azt a bölcsek nem tudják még megérteni. Majd megértik. De addig is élünk, mert élnünk kell, élni akarunk: pozitív életet.

Életünk positívuma: a gyermek. A gyermek az Élet áldása, kisugárzott, Földre mosolygott s bőséggel osztott energiája., „En és az Atya Egy vagyunk”, – az Élet s a gyermek egy. – Aki s amely nép gazdag gyermekben, az s az a nép gazdag az Életben. Aki s amely nép igenli, bírja, szereti s szolgálja áldozattal is a gyermeket: az igenli, bírja, szereti s szolgálja, még önfeláldozással is, az Életet. Aki s amely nemzedék vagy nemzet, mint az már nálunk is sötét átokként jelentkezik, a gyermeket megtagadja, megtagadja minden valóság Valóságát: az Életet. Hát lehet az Életet tagadni és megtagadni? Oh, mely abszurdum s mégis rákfenés tény.

Magyarország! Igeneld, bírd, szolgálj, szeresd önfeláldozással, lemondással a gyermeket... Ez az Életed s a pokol kapui nem fognak rajtad erőt venni. Nincs az az egyiptomi sötétség, mely kiolthatná csak egy gyenge mécsvilágnak is a fényét.

Hát mit cselekedjünk? Mert az Élet tett, nem okoskodás, töprengés.

Egyszerűen: Immúnissá kell őket tennünk a világot tagadhatlanul bomlasztó rosszal szemben. Szeplőtlenységben halhatatlanok legyenek. Ez a lényeg, a nevelés szíve-lelke, minden egyéb e centrum körül rendeződik, szerveződik, innen kapja a tápláló vért. Nem szakítjuk ki a világból a gyermeket, nem téli melegház lesz a milió, melyben életük folyik, tehát rosszal, bajjal, vésszel, külső-belső kísértéssel, miazmával, bacillussal szemben, kárvallás nélkül, főlényesekké, győzelmesekké ... szeplőtlenységükben halhatatlanná kell őket tennünk. A nevelés ma az Úr XX. századában kevesebbel be nem érheti. Nem bacillusokkal, rothasztó miazmákkal kínlódó, viaskodó, hanem napsugártelitett lelkű ifjúság a nevelés realitása. Az emberi való élet-princiumát: a lelkiséget kell benne egészséges, teljes és szép kifejlésre emelni. S így egészséges, harmonikus lelki és testi energiákban megvastagodva bocsássuk ki a kavargó életbe. Integer ifjúság!

Tehát nem a sok, igen gyakran meg nem emésztett, sőt meg sem emészthető ismeret a lényeg, – bár tagadhatlan, hogy a szeplőtlen, napsugártelitett lélek fokozott emésztőképességgel és étvágygal bír. Nem az anyagiakban való bővelkedés, nem a színekúra, nem a hatalmasok, befolyásosak támogatása, nem az állam atyáskodása, semmiféle teremtett lénynek a kegye, hanem az egészséges, napfényes, magasfeszültségű áramot elbíró, mindig rugalmas-nak maradó egyéniség a fontos, „qui habet vitám, in semet ipso”, ki önmagában hordja az életföltételeket.: a Jézus Krisztusi individualitás ez – az istenfiúság.

A nevelésnek az individualitás kifejlődésére kell irányulnia már egyszer, de úgy – s ez sarkalatos elv, – hogy az unitással mindig harmóniában maradjon. Evolutio ez, a keresztény ideál felé: Individualitás in Unitate. Az egységben nem korlátolt, hanem szabad egyéniség, más szóval öntudatosság, istenfiúság. Integer, önállóságra erős, önfegyelmű ifjúság.

Még sok tennivaló van e téren, még mindig faekével szánunk a gyermeknevelés terén is. Még mindig a felszínen, a formális kereszténység kényelmes utain járunk. S a krisztusi energiák, amelyek az Isten Fia szívéből, mint a naptól a sugarak, özönlenek az emberiség lelke világába, nagyrészt felhasználatlanul maradnak életünk és sorsunk alakulásában. Nem lesznek igazán

testünké és vérünké. Nincs istengyermeki individualitásunk, amely nem ismer lehetetlent, veszedelmet, bünt, halált, rémet rabságot, börtönt. . . csak életet s életet Afrika sivatagján ép úgy, mint Gröndland jégmezőin, avagy Csonka Magyarország börtönfalai között.

Azért egy valóban keresztény lelkiségű nemzedék soha se jutott volna mai szégyensorsunkra . . . Vagy ha mégis – miként a Krisztus, harminchat órát sem maradt volna benne. Az ország feltámadása ... a mi feltámadásunktól függ, alvó, petyhüdt, hit-energia nélküli tehetetlenségünkől. De hogyan, honnan? Majd keressük a választ. Mert rajta fordul meg sorsunk.

Dolgszerető nemzedék.

E szellemben kell a munkát gyermekeinkkel megszerettetnünk, tudatokba plántálnunk, – s csakis e szellemben lehetséges – hogy nem a vagyon, a rang, az uraság, a kényelmes élet, cifrázkodás, válogatott étel és ital, hercegi vagy királyi korona teszi életét tartalmassá, duzzadó erejűvé, hanem a munka. Hogy a munka imádság, megváltó, a világot újjá, szebbé alakító és teremtő erő. A munka az élet legteljesebb teljessége. Általa csakugyan olyanok leszünk, mint az Isten, az O munkatársai, s iesz a munka az Isten gyermekeinek örök boldogsága, s kifogyhatlan, szeplőtlen örömök forrása fakad fel bennünk, szeretteink számára . . . bárhol, bármilyen alakban, nagy vagy kicsiny körben – szántóföldön, műhelyben, íróasztalnál, pénzváltópadról. Igen, egész nevelésünknek más, emberibb, keresztényibb, lélekben keresztényibb szempontokat kell maga elé tűznie . . . a maiak csenevészek, vérszegények, életet el nem bírok . . . Isten gyermekeinek valóik legyenek, Isten fiainak szabadságára nevelők, a Szeretben és Igazságban. Integer, belsőleg, külsőleg szabad, kötelel-segtevő, dolgszerető s becsülő ifjúság!

Ez irányhoz alkalmazkodik azután az ismeretanyag is, úgy quantitas, mint qualitas szempontjából. Óriási tömeggé nőtt a tudás anyaga, s garmadája úgyszólván napról-napra gyülemlik. Nem lehetnek ma polihisztor tudósok, legalább is kivételek, tehát még kevésbé lehet polihisztor ifjúság s gyermekhad. Amint

a gyomrot nem lehet határtalanul és válogatás nélkül bármivel megtölteni s tömni, úgy nem lehet az ifjúság agyát sem. Még kevésbé nem, az ő természetének, szükségletének nem való ismeretekkel. Kevesebb inkább, mint a sok; de jóízű, egészséges, jó és tápláló: igaz, jó és szép. Persze „in specie aeternitatis” jó, szép és igaz. így a quantum nem lesz nagy, mert a qualitas itt a döntő és így több idő és energia marad: az életben a boldoguláshoz a priori legszükségesebb gyakorlati ismeretekhez. És itt van javítani való. Egy kis revíziót kell okvetlenül itt tartani.

Már az elemi oktatás túlterhelt. Olvasókönyveink mint előbbi, dolgozatunkban már érintettük, a felsőbb osztályokban kivált, anyag, szerkezet és stílus szempontjából még a tanítónak is kemény táplálék.

Nyelvtanozásnak, miután nem gyermeknek való egyáltalában az elvont filozófia, csak a helyesírásnak alárendelve lehetne helye, még a középiskola alsóbb osztályaiban is. Itt is többet ér a gyakorlat, mint az elmélet, akár a cipő elkészítésénél.

Hogy minek a magyar gyermeknek jobban ismerni, persze könyvből és térképről, a hatalmas britt birodalom és Franciaország stb. minden gyarmatát, szigetét, öblét, félszigetét, városát, terményeit és így tovább, mint az angol vagy francia stb. gyermeknek magának, nem tudhatni. Hacsak nem azért, mert a földrajztudósoknak ebben nagy kedvük telik. A francia gyermek még azt sem tudja, hol van Budapest?

Hogy a piros és a fehér rózsa harcai, a száz éves angol-francia háború, a keresztes háborúk jórésze, a napóleoni vérontások stb., nem is szólva a Caesarok, Sullák, Mariusok, Antoniusok s egyéb társaik gyilkos eszeveszettségéről – mennyivel teszük igazságban, jóban, szépen gazdagabbá a magyar ifjak lelkét, tán a professzor urak egyedül volnának megmondhatóí, ők is csak azért, mert kádenciát mindenre lehet találni, ha keresünk. Igaz, – úgy a világ – mint a nemzeti történelem 80%-a vérontásból áll. Azt hiszem azonban, túlnőttünk már azon a nívón, amikor ez atavisztikus, vad ösztönök tobzódásából kellene a történelemtől tanulnunk. Az apák is veszekedtek, verekedtek, fejet-orrot vériek be s részesültek hasonló jókban, de egyik sem fogja fiainak, leányainak, ezek elmesélésével a követendő mestert

adni. Mi lesz azonban a tankönyv-irodalommal, a könyvkiadókkal a háborúk elhagyása esetén? – kérhetőné valaki. – Az élet alapp princípiuma 19 évszázad óta azonban nem a *vérontásos áldozat*, hanem a *vérontás nélküli: a munka*.

A háború az emberi természet tevékenységi ösztönének az elfajulása; a kultúra hiányának, alacsony fokának, vagy elbetegesedésének a következménye, mint fölveri a gaz a legszebb, legjobb talajú kertet is, ha munkás kezek nem dolgozzák. A másik ok és ez a háború, évezredek burjánzásának a genezise: a dologtalanság és dologkerülés. Dologkerülő individuumokból kerülnek ki a tolvajok, betörők, rablógyilkosok. A népek dologtalan elemeinek, a munkát megvető, lealázónak tartó osztályainak született tevékenységi ösztöne a háborúba, harcba, kalandok keresésébe fajult el. A rabszolgák a helóták, a szolgák, jobbágyok dolgoztak, uraik henyéltek. Vérük megsűrűsödött az evés-ivásban s téltenségben. Hogy gutautés ne érje őket, miután a piócától irtóztak: egymáson vágtak eret folytonos viszálykodásban élvén még a szomszédok is. Hogy létüket elviselhetőbbé tegyék e természetellenes s nem embernek való, poshadást szülő unottságban s ürességben: tehát háborodtak, háborúskodtak s . . . csinálták a történelem 80%-át, ami mind a szegény iskolás gyermekek nyakába szakadt. Európa történelmének a legdologtalanabb népe „ volt mindig a török, tessék megnézni évszázadait. Miegyéből állt „élete, mint háborúból . . . s mi jót produkált magának és az emberiségnek? Társaik lettek a Balkániak. S ezek is mi jót alkottak? S ezeknek cimboráik, a cárok és hozzátartozóik, az orosz katonai kaszttal mi jót hoztak a földre? Nekünk, magyaroknak a világháborút, az oroszoknak a bolsevizmust, s megmérgezték Európa számottevő népeit, a legkulturáltabbakat, Francia-, Angol- és Olaszországot, velük a félvilágot. A háború elfajzás. Egyetlen jogos formája, mint szükséges rossz: a tűzhely, a jogrend, a kultúra védelme betörők, dologtalan barbárok ellen. De ez kemény, meg nem alkuvó, kitartó legyen, bár nem kíméletlen. A nevelő erő itt is a Krisztus, kinek neve Jézus, a földre szállt élő Kenyér: az igazság. Nem azt mondja, az én Atyám, a háborúk Istene, vagy Hadúr, hanem: „Atyám örökké munkálkodik”. De az igazságnak vérünkkel, húsunkkal, csontunkkel kell lennie. Az Élet pedagógiájának ez a lényege, a ke-

reszténységnek princípiuma: vérünket alkotó sejttesté váljék az Igazság, mert különben csak tudást, ismeretanyagot ad a legtudományosabb pedagógia is, s lesz írás, szó, könyvek halmaza, „ami öl!” „Atyáitok mannát ettek és meghaltak, de aki eszi az én testemet és issza véremet, örök élete vagyon”. Tetszik érteni ezt a pedagógiát? Nekünk, szülőknek, tanítóknak, nevelőknek, államnak, papoknak, világiaknak, vérünkkel vált ez az isteni pedagógia-tudomány? Mannát adunk-e gyermekeinknek vagy az Isten Fiának testét és vérét? ... *fac cor nostrum seaundum cor tuum*. Mert meg kell értenünk: Az Élet táplálja gyermekeinket, de az adott dolgok természetes rendjében – a mi individualitásunkon át, a mi lelkünk, testünk, vérünk útján templomban úgy, mint az otthonban, iskolában, műhelyben, fórumon. Mi és az Élet Egy kell, hogy legyünk: Krisztus alteregóinak, más különben az evangélium is csak könyv, telve kérdőjelekkel. Nem értjük? Hát így? Krisztus s én *Egy* vagyunk, miként „En és Atya egy vagyunk.” – Még közelebb: Az Ige nem elégszik meg azzal, hogy a még oly fényes dóm még oly művészi tábornakulumban öltön testet. A mi emberi testsátorunk, tábornakulumban, az emberi szívben s életben akar testet öltetni, szüntelen lakozni, s munkálkodni. A kőtemplom hideg, nem élet.

A háborúból kinevelni s munkává, Isten szíve szerinti munkává alakítani az ember természetes tevékenységi ösztönét a milliókban és tízezrekben egyaránt, csak e szellemben lehet. Ez a szabadságra és halhatatlanságra s nemesítő munkára, a szó teljes értelmében Isten gyermekévé nevelő pedagógia.

Idő kevés. A legszükségesebb ...

S mit szóljunk arról a nagyfontosságú tárgyról, amely a történelemmel együtt érettségi tárgy is: az irodalomtörténelemről? Mennyit tanulnak, beszélnek s mondanak kritikát 18 éves ifjak olyan művekről, amelyeket sohasem fognak elolvasni és jelölik meg íróik helyét az irodalmi hierarchiában, itt vagy amott, a szerint, amint egyik tudós erre a piederstálra, a másik arra tartotta méltónak. Emlékszem, a Károlyi Mihály érájában, Kunfi minisztersége alatt azzal foglalkoztak komoly szakkörök,

hogy a magyar irodalmat 1772-től kell csak számítani, hogy Zrínyi, a költő, szóra sem érdemes, de annál inkább az ifjúság lelkét nevelő szellemet nyújtja Ady Endre és köre. Talán alig van tárgy, amely az ifjúság szerénységét annyira lerontaná és növelné a komoly munkának a lebecsülését, a felületességet és nagyképűséget, mint az a téves tudat, hogy ő most már egy nemzet, sőt a világirodalom elevenjeiről és holtjairól van hívatva elismerő vagy marasztaló Ítéletet mondani. Hogyne! ő tudja, hogy Zrínyi, a költő, kitől tulajdonította el ezt is, azt is, Vörösmarty mely francia vagy német irány befolyása alatt állott, Bessenyei György hogyan követte nyomon munkáiban Voltairet, Madách és Jósika milyen családi életet éltek s Petőfi mit tanult Berangertől vagy Heinétől. Ez mind ismeret, de a költő műveinek esztétikai értékéhez s szívvel-lelket nemesítő erejéhez ép oly kevés köze van, mint ha tudom, hogy a szakácsné a turósréteshez hol, mennyiért szerezte a lisztet, vaját, élesztőt, milyen tepsiben sütötte és kitől tanulta, esetleg lopta el a rétes sütés tudományának a titkát. A fő tán, hogy a turósrétes legyen jóízű, akár holnap is megismételem a porciót. Az irodalmászkodás nem nevelő táplálék, de igenis, egy kurucdal vagy egy ... „jó öreg korcsmáros.”

Nyelvekkel meg épen meg vagyunk rakodva. Még magyarul nem tudunk, már gyötrjük a latint, s gyötrődik vele a gyermek, míg csak a bajusza ki nem ütődik s legénytoll nem pehelyzik állán. S a vége 8 év múlva? – úgy oda vágja Vergiliust és Liviust, hogy sohasem bírja többé egész életében összeszedni. – Igaz, hogy nem is nagyon töri magát rajta. Még latinul olvasni is alig tanult meg, magyarul fogalmazni, helyesen írni még kevésbé – és jelentkezik már is a vaskos germán .... már három nyelven rágódik a szegény magyar gyerek, azt se tudja, melyiket szeresse, tehát egyikhez se vonzódik, mert még magyar stílus-érzékét is megzavarja a másik két idioma. Tehát már három nyelvet tanul, s nem tud persze. De még egészen ki nem vetkőzött az anyatejjel beszívott magyaros beszédből, bár írása tele van idegenszerűségekkel, amikor előáll egy új idegen alak angol, francia, vagy olasz képében s most már négy nyelven tanulja a nyelvét köszörülni s szavait a kártyánál ügyesebben összekeverni. Megtanulni négy nyelven be-

szelni, írni, olvasni, klasszikusaikban gyönyörködni, tehát két-két évben egyet, s hozzá többnyire zsúfolt osztályokban, – ez tiszteletreméltó rekord Volna egy Mezofantinak is, de a magyar gyerekek bizony keserves, fárasztó és sok rossz álmot jelentő és nagyon inproduktív erőpazarlás.

A francia, amikorra kikerül a liceumból, jó stiliszta, az angol Shekespeare, Byron, Dickens nyelvén kifejlesztette stílus-érzékét, az olasz is Danteén, Tassoén, Leopardién ... a magyar fiú stílusa fejletlen maradt, vérszegénnyé tette a nagy hajsza, négy nyelv egyéni sajátosságainak a megszerzéséért. S hozzá nincs kikristályosodott magyar stílus, még kevésbé tankönyv-stílus.

Hát ez sehogy sincsen jól. Nyolc év zárószámadása után a Tartozik rovat nagyobb összeget mutat a Követel rovatnál. Vajjon az egészséges magyar nemzeti lélek kifejlődését, individualitását nem zavarja és hátráltatja ez a nagy megterhelés? S a magyar ifjú nem volna-e az élet harcában rugalmasabb, kitartóbb s versenyre képesebb, már az által is, ha kevesebbet markolna a nyelvtudásból? Én azt hiszem, hamarosan be fogják látni a vezető tényezők, hogy elég volna és lesz, s elégnek kell lennie, mert nem futja az időből sem, állván a nap kétezer év múlva is csak 24 órából, mondom, elégnek kell lennie az anyanyelven kívül az iskolában egy nyelv, egy élő világnyelv, az amely gyakorlatilag is nekünk a legnagyobb árfolyamértéket jelenti. Az idegen nyelv valamelyes vagy akármilyen tudása még nem kultúra, bár eszköze lehet; de egy élő világnyelv nekünk életszükség existenciális szempontból is.

Azért bárhogy szeretjük is a latin nyelvet és klasszikusait, bármennyi nevelőértéket is látunk benne, sőt igazán művelt embert se tudunk tán elgondolni klasszikus tanultság nélkül, mégis úgy látszik, hogy az idők kérlelhetlensége, amely eltemette a Fáraókat, Babilont és Graeciát, Rómával sem tesz kivételt. Nem mi szorítjuk ki az élet áramlásából a latin nyelvet, hanem a gyors iramú Idő, mely azt mondja neki: Nem érek rá kothurnusokban járni a repülőgép és a rádió századában.

S mintha az idej Úrnapján már észleltük volna is a szárnyas Idő nyugtalanságát. A négy evangélium étellel teli szakaszait olvastatta fel az Egyház a négy sátorban patinás latin

nyelven; s az Idő mintha monologizált volna hozzá, legalább úgy véltük hallani, ha csak a sugarait oly pazar bőkezűséggel lelövelő naphoz nem intézte szavait ... „Ugyan kinek olvassa az Egyház szolgája azokat a gyönyörű Krisztus-igéket? Nékem? En már 2000 éve ismerem őket. A napnak? Hisz ő mindent lát és tud, tehát neki sem. Hát magának? Nem hiszem, otthon is megteheti egész csendben. Hát akkor kinek? Az Úrnak?

Ugyan-ugyan, még ötletnek is sok.. A nép ezreinek talán? De hisz ezek nem értik azt a 2000 év előtti idegen beszédet, még akkor sem, ha őseik ezen a nyelven imádkoztak. Igen, mondja az Idő, méla rezignációval. Ez a pusztába kiáltónak a szava, melyre nincs a lelkekben visszahang” – és elhallgatott. – Bocsánatot kérek tőle s mindenkitől, aki benne él, van és mozog, hogy indiscret voltam. De ez a monológ, vagy minek nevezzem, mégis csak az idők jele, – hátha nem ártana rá felfigyelni idejében. – Az élet demokratizálódik, az Egyház a Jézus Krisztus szeretetének, bölcseségének és okosságának intézményes megtestesülése, nem fog véle diszharmóniába esni. A milliók *csak* anyanyelvükön tudják lelküket Istenhez emelni. S az anyát gyermekei csakis édes anyanyelvükön értik meg. Es nagyon sok a megértetni való. Descende, descende! Szállj le a magasságból, hogy a vakok lássanak, a halottak feltámadjanak s a szegények az élő kútforrásból ihassanak. A latin nyelv nem soká maradhat már a középiskolai oktatás gerince. Mert? Nem futja az időből sem.

E helyett behatóan kellene foglalkozni a nemzeti és egyetemes kultúra történetével, kiterjeszkedve annak minden ágára, a valláson kezdve a mesterségeken s művészeteken, felfedezéseken, találmányokon át a legújabb természettudományi vívmányokig. Jobban kellene ismernünk alkotásaiban az egész világ-irodalmat és ennek történetét. Ott van a nagyfontosságú egészségtan, fiziológiai, szellemi, erkölcsi irányban. A higiénia nálunk nagyon el van hanyagolva. Zene, ének, rajz, kézügyesség, gyorsírás, mind teljesebb és szélesebb körű fejlesztést kíván. Azután a gazdaságtan, szociológia, logika, a hatalmasan fejlett kémia mind alaposabb, mélyrehatóbb tanulmányt követelnek. A testgyakorlásra, cserkészetre, mind több és több kirándulásra, tanulmányútra, még pedig nem csak hazaiakra, hanem külföldi-

ékre, idő szükséges. Bizony kevés egy napban az a huszonnégy óra az elmellőzhetlen, kultúrához tartozó ismeretanyag beszerzésére. Még ha teljesen is kiküszöböltetik az újkori iskolából a latin nyelv, amelyhez pedig egész neveltetésünk annyi szálával oda vagyunk kötve.

De ez mind nem elsősorban fontos. „Egy a szükséges!” A lényeg, a lélek, a szív, amely azután mindent éltet és harmonikus, egészséges egészé szervez: a megromolhatlan lelkiség, vagy más szóval, mint fentebb hangsúlyoztuk, a szeplőtlenességben gyökerező halhatatlanság. Romlatlan, életteljes, rugalmas testű és lelkű ifjúságot bocsássunk ki az Élet porondjára. .. Ne féltsük, megküzd a világgal. Ha bukik, felugrik; ha sebet kap, nem hal bele; nem csak megküzd, hanem győz is. Isten gyermeke nem vész el: a világosság nem sötétség, a halhatatlanság nem halál. – Halhatatlan ifjúság! Vagyis: egy istenfűségben konzummált, az Életben s az Életből élő, létfeltételét semmi teremtményben Egén vagy Földön, hanem önönmagában bíró ifjúság... A rá-néző megpróbáltatásokkal ilyen kvalitású nemzedék nézhet szembe.

S itt szeretném szóvá tenni korunknak egyik legnagyobb problémáját: az individualizmust, mert mélyen bele vág a nevelés szellemébe, irányába, hasznos vagy káros gyümölcsöt termő egészségébe az egyedi családi s közéletben egyaránt. Nem széles alapon s beható részletességgel akarok a kérdéssel foglalkozni, hisz e tanulmány keretében ez lehetetlen is volna, még ha több erő állna is rendelkezésünkre, mint szerénységünknek osztályrészül jutott. S az individualizmusról, e nagy, az emberiség lelkében immanensen élő s ható életelvről behatóbban írni annyi, mint megírni az ember kultúráját, szóval egész élete történetét, főként pedig az Újkorét, mivel óriási, világot átforgató erővel különösen az Újkorban lépett fel minden, az évszázadok folyamán kimozdíthatatlan hatalommá növekedett helyzeti energia-tömörödések ellen ... és pedig a fiatal, duzzadó életerő ellenállhatlanságával.

A humanizmus s renaissance korával kezdődik ez a nagyarányú evolúciója az egyénnek, az individuumnak. Ez a fejlődés – az egyetemessé, az unitással szemben „en”-nen magából is élni, a világba, a teremtésbe megnyilatkozni, saját életét élni akaró

szellemi irány: az individualizmus. Korunk története a szó teljes értelmében öt századon át.

Nem forradalom ez, nem a törvény lerontására törekvés, hanem mint máshol mondatott: a törvény betöltése. A individualitás kibonyolódásának, teljes szépségében s gazdaságában kifejlésének elérkezett' „az idők teljessége”. Egy, az ember létevel már a teremtésben behelyezett isteni Életelv, amelynek épp ezért benső erejű törvényként ki kellett feselnie ellenállhatlanul.

Ami a világegyetem kialakulásában s fennmaradásában a centrifugális erő a centripetális erővel szemben, valami ehhez hasonló az ember életében az individualitás az unitással szemben. A hol megmozdulás, mozgás, élet van a természetben, ott van centrifugális energia; ahol élet, tevékenység, fejlődés, haladás van az emberiség életében s ennél fogva kultúra: ott van individualis élet.

Ez az életprincium hozta kifejlésre a nemzeti Öntudatot, véle a nemzeti nyelvet s irodalmat, az újkor művészetét. A reformáció sem volt lényegében egyéb, mint egy faji s nemzeti öntudatrakelés, individualizálódás a mindent összetartó unitásból. Decartes, francia bölcsésznek „Cogito, ergo sum”-ja – gondolkodom, tehát vagyok – az egyéni öntudatnak mindent átható megszólalása, ami aztán megindítja a társadalmi, állami megkövesedett formák teljes átalakítását világszerte. Íme az Eszme, az Ige hatalma, csak egy szó, ha az ember fia ajkára kerül; egy pár hang, mikor ez ajkakat elhagyja – sa világot képes nem felforgatni, az Eszme nem forgat s ront, csak az ember – hanem átalakítani, szebbé, tökéletesebbé változtatni, Isten ideáljához közelebb hozni.

A természettudományok szédítően hatalmas kifejlődését ez az életprincípium vitte mind előbbre ... az embert szabaddá, ami annyit jelent, mint úrrá tenni, ebben az anyagi törvények kényszer uralma alatt forgó világban, a megismerés, a megértés, a tudás ... az Esz . . . e sajátos emberi, a Földön egyedül az Embernek e sajátos individualitása által.

Mindezek nyomán, különösen a természet fölötti uralomra jutása folytán nőtt egyre erősödött s hatalmasodott az ember fiának öntudata. . . nem, nem jól mondjuk, inkább önérzete. A régi geocentrikus világlátás megdőlt, az újkor egy új centrumot

teremtett: az „Én”-t, az antropocentrumot. S túllendült a maga perifériáján. „En vagyok a cél, én a törvény, társadalmi, állami, erkölcsi, esztétikai magán s közjogi s minden; én független, abszolút vagyok; minden értem van; felelős senkinek nem vagyok szavamért, tetteimért sem belső, sem külső fórumoknak; mindent tehetek, ami tetszik; jó, rossz nem létezik; minden jó ami nekem kellemes, s rossz, ami kényelmetlenséget okoz . . .

Hajdan az egyetemességbe olvadt be minden, mondjuk, a középkorban, – az „én” úgyszólván eltűnt benne, a történelem inkább alkotásokat ismert, mint alkotások létrehozóit, államok népek sorsának intézői csak úgy jelennek meg, mint az eposzok kiválasztott s fölsőbb hatalmaktól irányított alakjai a Gondviselésnek.

A világerő Atillát Péter és Pál apostolok víziós megjelenése vonja el Róma falai alól; Silveszter pápával éjjeli látomása adhatja István királynak a lengyel hercegnek szánt koronát; egy doktor Angelikus ezredekre kiható írásait maga az Ur Jézus ellenőrzi; még Luther Márton is ördöggel viaskodik a szász választó várában írásai közt, akár annak idején Jákob pátriárka az angyallal a válaszüton. Képek, melyek mind a régi ember én-beli állapotát szymbolizálják még a nagyokban is. Vezetetik, irányítatik egy általa elismert magasabb rendtől: a tekintélytől.

Mely áthidalhatlan távolság az újkori büszke, mondhatni bátran öntelt „én” s e régi alázatos, félelemmel teljes tekintélytiszteelő lélek közt!

S mégis! Mégis meg kell találnunk amaz, az *unitasnak* végtelen hatalmában, nagyságában s mélységében alázatos lélek és a saját élő „én”-jének önérzetében gondolkodó s cselekvő *individualitás* közti belső s külső harmóniát s összetartozást. A legújabb kornak épp ez a problémája – a nevelés terén is.

Az individualizmus, mint fejlebb rajzoltuk, félelmissé, végletessé növekedett s dagadt. Nem évtizedek, hanem évszázadok halmozódása az „én”-nek amaz irrealitása. Már a renaissancekor uralkodói, költői, tudósai, papjai, hadvezérei, urai, még a pápái is ilyenek voltak. Hát aztán a francia Lajosok s a többi abszolútizmusra törő uralkodók s Mazarinok s Richelieuk minden utánczóikkal egyetemben. S Napoleon a nagy? Kinek a hadserege ugyan elveszett, „de ő maga megmaradt” s ez ő fő.

A mindent hatalmába nyűgöző kapitalizmus telhetetlensége s érzésre föl nem melegíthető hidegsége; a gyáripár embervérrel töltekező s még sem oltható szomjúsága; az a bizonyos tudományos mezbe öltöztetett „struggle for life,, ember s ember, faj, nemzet állam s világrészek közt, amely ma is oly kíméletlenül pusztít, amely, hogy magunkhoz közelebb maradjunk, anynyi millió életerős élet pusztulásába s ama lelketlen, gonosz békék világra jöttéhez vitt, amelyek alatt a világ nyög, s különösen mi.. . ez mind az individualizmusnak ama főtebb vázolt lelkivilágából fajzott ki.

Az igaz barátság egyre ritkább lesz, a szerelem a családalapítás motívumaiból mind jobban elmarad; aminek persze szomorú következtményei aztán annál sűrűbben jelentkeznek. Az adott szó s szerződés szentsége egyedek s közületek, államok közt helyt nem bír állni.

Az őszinteség helyébe a mosolygó udvariaskodás, az áltató farizeuskodás lépett, magasabb sférákban a diplomatikus hazudozás, a „Macht geht vor Recht” (ez még legalább becsületes színvallás), zsákmányoló alkalom adtán a gyáva, „sacro egoismo”. Bölcselőknel a lelki összeroppanásig feszített „Übermensch” lidércfény e s szörnyetege rémít. Költői zseninél a Léda gyönyörűségei a „Vér s Arany” tobzódásai, s Halál öfelségével, de az Úristennel magával való komázás az ihlet tárgyai.

Ide jutottunk ötszázados fejlődése után az individuális iránynak. Eltorzult az Eszme az ember szívében. Ecce homo!

S itt áll Európa sok tekintetben a gyermeknevelés terén is.

Hogy Franciaországban az úgynevezett laikus iskola a Combes féle irányzattal, amely még az „Isten” szót is száműzte az iskolából, milyen nemzedéket nevel fel, ha szegény Franciaország észre nem tér, majd látni fogjuk. De azt hiszem, már láttuk is s látjuk napról napra. Franciaország lakossága, mondják ez ország sorsán aggódó fiai, néhány évtized múlva Combes féle erkölcsi káté mellett felényire sorvad le.

A németországi tanuló ifjúság terhelt individualizmusáról szomorú symptómák beszélnek.

Hogy Szovjetországban minő rémségek uralkodnak a gyermeknevelés s gondozás terén, bizonyítja, hogy a gyermekek közt a vérbaj közönségesebb a gyermekbetegségnél.

S nálunk? Ez időben még reménykedhetünk, sok jót látunk itt is-ott is s jószándékból is eleget. De, őszintén szólva nem bízunk az állandóságban, mert kormányok s irányzatok nem állandók. „Spiritus est qui vivificat”. Egészséges életálló, minden kísértést lebíró, sőt távoltartó szellemet minden kormánynak s rendszernek a nemzet lelki mélységeiből kellene szívnia. S különösen az intelligencia ez egészséges szellemnek nagyon csekély mértékben adja ma is tanújelét. Attól tartok, ha ma a háború után egy évtizeddel megint megmértenék, újra könnyűnek találnának ... s véle együtt ez a roncsország is.

A beteggé lett individualizmus, az a feneketlen, ego-centrikus „én”, ez a luftballonszerű, könnyű én minden jött-ment szellőcskétől vitethetik, amerre az fújdogál.

Tehát el az individualizmussal? Esztelenség volna ilyenre még csak gondolni is. Hát lehetséges volna, egy, az Élettől magától belénk helyezett életprinciumot kitépni? Hisz ez, még ha lehetséges volna is, egyenesen meggyilkolná az emberben az embert. Hát még hozzá annyi évszázad fejlődését eltüntetni akarni, ez maga is vandalizmus még szándéknak is.

A miként a Megváltó nem azért jött, hogy a Törvényt lerontsa, hanem hogy teljessé tegye s a Törvényből egy jottának sem volt szabad elvesznie az ő munkájával: úgy, a nevelésnek – s itt nem az iskola van szemem előtt, hanem egész életünk, melynek egészében nevelő otthonná kell válnia – mondom, a nevelésnek az individualitást nem lefojtani, elnyomni, hanem egészséges étellel telítenie kell. Minden individium saját fajsúllyal bírjon. Egy integer, teljes egésszé nevelődjék s fejlődjön, mikorra kiszáll az élet porondjára. Olyan teljes öntudatos egész legyen az Igazságban, hogy önmaga mint Egyed „egy szeplőtlen, erkölcsben tehát tettben családokozhatlan Egyházat alkosson” még, ha Robinsonként kellene is valahol élnie egy elhagyott szigeten.

A kereszténység gyógyító, rendet teremtő, életerőt adó, halottakat támasztó s további friss munkára pezsdítő ereje erre képes. Sőt egyedül képes, már csak azért is, mert az individuális szabadság, mint a *Szabadság* általában az ő szívéből plántálódott az ember fia szívébe.

A mai nemzedéket csak így lehet megmenteni. Individualitását gazdaggá, étellel, teljessé kell tenni. Az önérzet öntudattá

tökéletesedjék szívében s így az Igazságban élve s mozogva, miként tüdeje a levegőből, szeme a fényből táplálkozik, lelke is Igazságból táplálkozzék s így erősödjék fel arra az élő valóságra öntudata, hogy: Individualitás immortalis est in Unitate. Az *egyéniesség csak az egységben* halhatatlan, mert „Én s az Atya egy vagyunk”. Kiszakadva az Egységből, tehát az Igazságból, az Ég legfényesebb angyala is sötétségbe sülyed, elzúllik előbbutóbb . . . Az individualizmus szélsőségbe merült. S miként az életnedvekkal tele ág, ha letörött a törzsről: elhal természet-szerűleg. Még a Krisztus sem az Élet volna az Unitásból kiszakadva.

Így a züllő s kárhozatba száguldva röpitett kort a maga saját „én”-jében ragadtuk üstökön. Minden egyéb közeledésre süket, érzéketlen. „Individualitásod félted? Nem zavarom, tisztelem, s szolgálni akarom véled együtt én is. Ami saját világodban van, mind érték, s én is annak tekintem Isten-országot akarok világodból berendezni. A te világod marad továbbra is, de meglásd békéd több lesz, gazdagságod nagyobb, szépséged teljesebb s maradandó. Úr léssz, mint maga az Élet.”

S az így rendezett lelkiállományú individualitás aztán önmagától megtalálja a harmóniát maga s az Unitas közt. S ez a cél: ez a harmonikus egység! Ez maga a kereszténység. Bizonyára soha el nem fog tőle szakadni. S a lét egy szép világgal gazdagodott.

De ha megmenthető s megmentendő a züllő, a kárhozatba száguldó individuum, mennyivel inkább sikerül tökéletes teljes egész egyéniséget: kinevelni az el nem ferdült, természetes romlatlanságát még magában hordozó embervilágból!

A kath. hit azt tanítja, hogy az Eucharistia legkisebb atomjában ugyanaz a Krisztus van osztatlanul, mint az egészben. No hát, a leggyöngébb individuumban ugyanaz az Egyház van teljes szeplőtlenségében s erkölcsi integritásában csatlakozhatlanságában, legalább virtualiter, gondolom én, mint az egész egyetemes Egyházban . . . Ezt az erőt *kell öntudatra*, aktív valóságra evolválni az egyedben. Habeant vitám in semet ipsi! Ennél kevesebb célú pedagógia ma már nem állhatja meg sikerrel helyét. Az individualitást nem lehet elcsökevényesíteni – csak egészséggé, teljessé tenni, istenfiúságra nemesíteni.

Nekünk egy szeplőtlen, tehát nemcsak romlatlan, hanem lelkisége természeténél fogva romolhatlan generáció az ideálunk. Igaz, Új világ, Új élet! A régi elkopott, elnyűtt, ócska holmi, öreg tömlő. Ennek a nemzedéknek aztán csakugyan minden szabad lesz, mert *Szabad Egész* in se ipso quoque. S megérti a veséig mi az: Individualitás in Unitate.

De honnan az erő e fölényes, élet-standardhoz? Oly magas és a tapasztalati világ képességétől elérhetlen a cél, hogy sehol se helytállóbb az ige, mint a nevelés feladatainál: „Hacsak az Úr nem építi a hajlékot, hasztalanul dolgoztak rajta emberi erők.” Mint a tizenkét köművesek munkája a székely balladában, a felrakott Déva várának falain: estétől reggelre minden összeomlik. A gyermek romolhatlan lelkiségét vér, áldozatos, az emberi természet erejét felülmúló, áldozatos szeretet vére bírja csak felépíteni. Ez egy minőségi plusz, egy Élet-plusz, amely tőlünk nem telik. Neve: kegyelem. S itt egy lelkiegyütthatónak, egy sine qua nonnak a természetes szükségérzete lép föl, amely nélkül az itt mondottak is mind üres szavak halmaza marad. Ez a *Hit*. Ez, az egész valónkat egy tisztább s összehasonlítás nélküli perspektívába emelő Erő. Egy reálisabb, objektívebb látása a dolgoknak is. A Petrus, a szikla, melyből fakadt s szüntelen árad a kegyelem élő vize. Egek, harmatozzátok le szívünkbe, az Igazságot, az Erőt: a Kegyelmet: a Hitet. Nélküle, sem mi, még kevésbé bírják el gyermekeink a nagy próbát.

Magyarország feltámadása, újra mondjuk, fiainak feltámadásától vagy újjá születésétől függ s tessék elhinni, bele szeretnők a poklok mélyébe is üvölni, hogy a halottak is meghallják és felérezzenek, mint az alvilág árnyai a költőnél az áldozati állatok véretől...: Vérbeli kereszténység nélkül nincs számunkra élet. Atyáitok mannát ettek s meghaltak... s véljük Magyarországot . . . aki eszik az én testemből s iszik az én véreimből, örök élete vagyon. Miért? Mert az én világba – nyilatkozásom nemcsak életforma, hanem maga a Tett, az Élet. Erted e szót, Magyarország? Ez Kegyelem, Életplusz számodra, ez a test s vér, amely egyedül halhatatlanít: A Tett... az Ige ... Sine me nihil potestis facere. Cor Jesu sacratissimum, miserere nobis! Ez a lényegeket lényege: az Út, Igazság és Élet, A többi etcaetera.

Ebben a keresztény szellemben kell a gyermeket szeretnünk s jövőjén munkálnunk. Új típus lesz s ennek életre kell fakadnia: szeplőtlenységben halhatatlan ifjúság. Ez majd derűs könnyűséggel repüli át az orkánló viharokat. Kevesebb nem elég. Csak az szereti a gyermeket, aki így szereti. S aki így szereti, szereti az Életet s szereti a maga családja, faja, népe, nemzete és az emberiség életét gazdagon, emberhez méltóan gyümölcsöző szeretettel. Kevesebb nem elég. Az ilyen tiszta, ózondús légkörben nevelt, aktivitásra praedestinált, új emberré átlényegült generációt, nem kell féltünk; megél, mint mondják, a jég hátán is. Nemcsak lelkileg, hanem fizikailag is. Csonka Magyarország sem lesz kriptájává, el tud helyezkedni bárhol és bárhogy is. Mert „spiritus est, qui vivificat”. Lélek élteti. Lelket, lelket az ifjúságnak. Szeplőtlen, energia fonásokat önmagában hordozó lelkiséget!

De a mai nemzedék, egy inficiált atmoszférában felnevelkedett ifjúság jórésze nem csak Csonka-Magyarországnak, hanem a teljesnek is valósággal veszedelme volna. A katilináris egzisztenciák százezrei gyülemlődhetnek föl s ... hogy ez mire vihet, nem kell a falra festeni. Munkanélküliséggel, dologtalansággal párosult úrhatnáság és élvvágy, – mert együtt járnak, – halálos méregtermelők egy társadalom vagy állam szervezetében. Tehát?

Addig is, amíg az új, isten-gyermeki, szabad individualitással bíró generáció megszületik és felnövekszik, ... a mainak egzisztenciáját, elhelyezkedését a társadalomnak és államnak magának kéli elősegítenie. – Hogyan?

Minden a numerus clausus jegyében.

Csonkamagyarországban ma minden a numerus clausus jegyében áll. Az ország maga sem egyéb. Földművelő ország vagyunk, lakóinak csak szűk határok között bír foglalkozást nyújtani. Egy csordának elég két-három pásztor, a jövő században sem fog több kelleni. Száz vagy ezer hold nem foglalkoztat a XXI. században sem több ispánt, bérest, kocsist, mint a XX. században, sőt a géphasználat terjedésével még kevesebbet. És

ez a helyzet egy legradikálisabb földreformmal sem fog lényegesen változni. Itt tehát numerus clausus van. Ipar alig fejlődhetik nagygyá, épen, mert földművelő ország vagyunk és ipari feldolgozásra csak mezőgazdasági nyerstermények állanak rendelkezésünkre. Pedig főképen az ipar, különösen a kivitelre dolgozó nagyipar alkalmas és képes a lakosság nagyszámának foglalkoztatására. Míg Anglia lakosságának 80%-a, vagy még több, városlakó, nálunk a helyzet épen a megfordított. Tehát az ipar gócpontjai, a városok szívják ott fel a lakosságot és adnak nekik foglalkozást. Nálunk ellenben, különösen ma, a fővároson ki v ül, alig van számba vehető ipari központ. Persze, a kereskedelem is ennél fogva szűk határok között mozog, vagy épen vegetál, ami kevés van. Tehát numerus clausus alatt nyögünk itt is. Bíró, katona, tanár, orvos, ügyvéd, hivatalnok stb. bizonyára nem kell annyi a 12 vármegyéből álló tartományban távrolról sem, amennyit a sok középfokú iskola, a négy tudományegyetem évről-évre kitermel. Nagy és veszedelmes aránytalanság van ennél fogva a kereslet és kínálat közt. Az ország, ez a trianoni börtön, ha ugyan még nem siralomház, sehogy sem bírja fiait és leányait úgy foglalkoztatni, hogy munkájukból tisztos, bár még oly szerény megélhetéshez is jussanak. S növekszik évről évre a proletariátus legveszedelmesebb fajtája: a dologtalanoké, a henyélésre kárhóztatottaké. Megmérgeződik ennek következtében az ország vérkeringése, mi előbb-utóbb feloszlásba hajthatja szervezetét. Tehát?

Nem marad más módja a védekezésnek mint a mérgezés előidézhető anyagok elvezetése. Hogyan?Már a múlt években valahol fejtegettük, most sem mondhatunk mást: kivándorlással. IV. Béla a tatárpusztítás után betelepítéssel segített az elpusztult, lakosaiban megtizedelt vagy elnéptelenedett országon, ma az ellenkezővel, sajnos, kitelepítéssel lehet rajta könnyíteni. Emberben exportra dolgozni: szomorú helyzet, de tagadhatlan vis major. Különben sem új és meglepő állapot nálunk; már a háború előtti évtizedekben is emberanyag volt a kivitelünk Amerikába.

Tudvalévő ugyanis, hogy a magyar állammal akkor szerződéses viszonyban volt a Cunard Line angol hajóstársaság s tán szubvenciót is kapott. Es a társaság tengerjáró hajókolosz-

szusai évről-évre hordták és rakták ki a legnemesebb nyers magyar árut az amerikai partokon: a magyar izmok és idegek felbecsülhetetlen értékű munkaerejét. Azt is hallottuk akkor, hogy ez a kivándorlás biztosító szelepül is szolgált volna egyúttal egy, az országot fenyegető, túlfeszültségű agrár elégtelenség explodálása ellen. No, a feszültség mostani csonkaságunkban sokkalta veszedelmesebb lehet, mert a kazán falai gyöngébbek és kisebb térfogatúak s a feszítő gőzök és gázok több fajtájúak. Akár csak az Eolus barlangjába zárt szelek, e börtönországban egymásra torlódó, tétlenségre kényszerített erők egyre dühösebbek, ártóbbak lehetnek.

A jó, szorgalmas, józan életű iparos, az alaposan képzett gazda, kertész, a jó készültségű erdész, bányász, a szakjában otthonos mérnök, orvos s más egyéb, kivált a kellő nyelvismerttel is felfegyverkezve, minden égtáj alatt megtalálhatja boldogulását. De legyen az állam felkészülésben és elhelyezésben segítségükre. Oroszország, Törökország, Ázsia egyéb részei, Amerika, sőt Afrika is bizonyára nagy számú munkaerőt tudnak foglalkoztatni sokféle téren. És kellő tudás, rátermettség ép oly kapossá teszi a magyar mezőgazdasági, ipari munkást és a magasabb, tudományos képpzetséggel bírókat, mint régebbi századokban szívesen látott, kapva-kapott vendég volt Európa minden részében a magyar huszár.

Míntha hallanók e sorokra a megbotránkozás háborgó indulatait zúgni... „Micsoda hazafiatlanság ez!... Miféle propaganda a kivándorlásra! Mi lappang e mögött? Úgyis kevesen vagyunk stb. stb.”

Tisztelettel csak azt kérem államtól s botránkozóktól s minden hazafitól: Tessék a több százezer munkanélküliséggel küzködő s lehetetlen helyzetben vergődő ember s honfitársunknak a Segélhetésre módot adni. A létnek a minimumára minden született teremtménynek létezésénél fogva szüksége s joga van. Az ember fiának legalább is a mindennapi kenyérre, lakásra s ruházódásra. Nemde? Ez csak nem sok. Pedig ennél többre van szüksége s joga, éppen mert ember. S ha nincs módja e börtönben, hogy megkaphassa, legalább segítse rá éppen az emberi s honfitársi szeretet, ahogy lehet, hogy primitív emberi szükségleteihez valahogy hozzá jusson. Ez oly egyszerű s termé-

szetes ... de az emberek sajnos, az ilyen egyszerűnek meglátásától nem egyszer idegenkednek. S főképpen azok botránkoznak meg az elemi egzisztenciának esetleg a kivándorlással való biztosításától, akik maguk, ha szegények is, de jól élnek vagy legalább is nem ismerik a német költő szavait, hogy „Wer nie sein Brot mit Tränen ass . . . der kennt euch nicht, ihr himmlischen Mächte.”

E sorok nem propagandára szolgálnak, hanem az úgy is a helyzetből természetzerűleg előálló kivándorlást éppen e fájdalmas sorsra kényszerített édes honfitársaink mennél nagyobb javára kívánja az erre leginkább alkalmas s kötelezett *állam* által irányíttatni, hogy annyi szegény magyar ne legyen a véletlen játékának s a lelketlen önzésnek magárahagyott, tehetetlen áldozatává.

De meg sem akadályozható, mert a dolgok örök folyásába tartozó, mikép senki meg nem gátolhatja, hogy a Golf áram ki ne hömpölyöggjön a Mexikói öbölből. Mióta az ember a gondtalanság kertjéből, gyermekjátékai szép hajlékából kijött., örök vándorlásban van.. Mint az írás is mondja: „Örök vándorok vagyunk a Földön.” Melyik nép az Európában s Amerikában, a kultúra-teremtő világban, amelyik ma is ott lakik, ahol valaha született. .. beleszámítva magyar a nemzetet is? Amíg gazdasági, szellemi s erkölcsi válságok lesznek a Földön, lesz vándorlás, kivándorlás is. Ma a gazdaságiak, az anyagiak dominálnak, s nem a lelkiek ... A lélek ... Hekuba. Tehát azok okozzák egész természetzerűleg nálunk is a kivándorlást évtizedek óta, miként az előbbi századokban a nyugati nemzetek kultúr-(vallási) válságai adtak vándorbotot a sok ezrek kezébe.

Csak arról lehet szó – s az állam kötelessége itt lép előtérbe, mint mondók, hogy polgárainak, ha már el kell idegen országba menniök, ahol egzisztenciát keresnek maguknak, ez egzisztencia megtalálásában hathatós segítségökre legyen.

De meg nagy tévedés is, ha a kivándorlást egy ország vagy nemzet veszteség-számlájára írjuk teljesen, akár egyesekről, akár ezrekről van is szó, nem is szólva arról, mint mondtuk, hogy ez a „mozgás” ember-természeti állapot is.

Szegényebb lett-e Magyarország, hogy Szent Erzsébet, Dürer, Báthory István, Hedvig, Nagy Lajos leánya, Türr tábor-

nok s más nagyok idegen országok életerejét szolgálák s gyarapították? Inkább olyan lelki kapcsokat teremtettek hazánk s az illető országok közt, amelyeket idők folyása soha el nem téphet. S ez kultúra s dicsőség egyszerre, s nem veszteség.

S viszont az évszázadok folyamán idegen országok hány ezer meg ezer derék fia valóságos rajként özönlött be a Kárpátok medencéjébe a világ minden tájáról s itt történelmet, kultúrát, honszerelmet s áldozatot . . . tiszta fajsúlyú magyarságot jelentettek ... s jelentenek anélkül, hogy az őket szülő országok ezzel kárt vallottak volna. Ne akarjuk, kérem, az isteni gondviselés útjait megszakítani s gondjait a magunk vállaira szedni. De annál inkább rajta legyenek a nép sorsának intézői,- anyagi, szellemi, erkölcsi életének sáfárjai, hogy keresztény legyen, hazugság nélkül keresztény a szociális igazságosság a magán s közéletben.

S az amerikai magyarság is nem több erőt jelent-e számával munkájával, kultúrájával, jobb anyagi helyzetével, Csonkaországnak is, mint az itthon keseredő munkanélküliek százezei?

Meg aztán .. haza is térhetnek idővel, amint sokan meg is teszik, – s tapasztalatot, életrealitást, szélesebb, tisztább látókört, tudást hoznak magukkal, az anyagi szerzeményükről nem is szólva.

Nem árt a magyarnak sem, ha világot lát. Már Zrínyi is világot látni küldte a XVII. században. Csak azt az egészséges, romolhatlan lelki habitust adjuk meg neki itthon a nevelésben, amely immúnissá teszi a mérgező behatásokkal szemben. Hisz írásunk célja főképp a nevelés e centrumára, lelkének lelkére eszméltetni, s ha bírónk, az ítélet harsonájával tette rázni: Integer, romolhatlan öntudatos belső embert vigyen ki magával a magyar ifjú az élet arénájára. Egymagában is harmonikus Egész legyen.

Önálló képviselőtünk pedig van vagy lehet mindenfelé. Tegye az egyes országokat tanulmány tárgyává, hol, kiket, miket, mennyit, hogyan lehet fölös honosainkból elhelyezni. Szervezze meg, irányítsa és vezesse a kivándorlást és elhelyezést s meg tárgyalva a dolgot persze az illetékes tényezőkkel, künn és itthon, vegye oltalmába őket, míg el nem helyezkedtek és gyökeret nem eresztettek. Csak az akadályoktól, a szervezéssel járó nehézségektől, esetleg sikertelenségektől nem szabad visszariadni. A

kivándorolt magyar munkás, férfi, vagy nő pedig, kivált eleinte, ne igen válogasson a munkában, ne akarjon uraskodni, dámáskodni, ne legyen érzékenykedő, hanem nagyon objektív az élet objektivitásával szemben ..... s amit ismételten elsősorba kell helyezni, mint előbb is említettük: belső ethikai ereje minden kísértés, züllés mételye ellen tegeje immúnissá. E sorok írójával együtt sokan tapasztalhatták és tudják, hogy az idegen világ bomlasztó s züllesztő veszedelme ellen a belső ember épségben maradása, az a bizonyos „Ignis consumens”, az Istenség lényegéhez annyira hasonló „emésztő tűz” mennyire sértetlenül megtartja a külső embert is.

Egy ép alma megrohad a rohadtak közt. Az ember nem így van; neki a halálos mérég sem árthat; a legsötétebb, Gorkij-féle „Éjjeli menedékhelyben is sértetlen marad, míg lelkében az a fény világít és tűz ég, amelyet Isten szerelme benne életre keltett. Boldog fiatalság, amely az élet pergőtüzében állhat sans reproche et sans peur! Csak Isten szerelme legyen velünk és ki vagy mi ellenünk? Az ilyen, a belső embert szeplőtelen tisztaságban megőrzött akár az élet orkánjaitól is messze sodort ifjú olyan lesz, mint az eladott bibliai József a fáraó udvarában, még a börtön sötétsége se töri meg, onnan is kinő s napot hódít. *Roliasztó Rossz miazmáit megemésztő tűz a lelke: Ignis consumens.*

Ha hív az Élet.

De idehaza is akad még elhelyezkedésre szolgáló pálya a tanítói mellett, ahol ma, úgy látszik, szintén elég nagy a kereslet.

Miért nem mennek ifjaink nagyobb számmal papi pályára?

Egyre halljuk, hogy itt nagy a hiány, úgy a világín, mint a szerzetesin. S valószínűleg a protestánsoknál sincs máskép.

Lányainknak nyitva áll az apáca rendek nagy száma bel- és külföldön. Bizonyára a protestáns diakonissza szervezetek sem bővelkednek testvérekben.

A kül-missziók is, úgy a férfi, mint a női nemből, nagyon sok magyart el tudnának helyezni. S bizonyára nemcsak a kath. missziós intézmények, hanem a protestánsok is. Mert ilyenek is

vannak a nagy világmunkában, amelyet az Élet végez szerte a földkerekségen, de sajnos, magyart nem igen látunk a munkások közt. E sorok írója legalább még egynek a nevét se hallotta vagy olvasta. Az az eruptív erő, amely időközönként bizonyos protestáns körökben oly tűzvörösre festi az eget, Magyarország oly borús egét... aktív erőben jelentkezve, a protestantizmusnak is több békéjét segethetné elő.

Itt nagy lehet a szükséglet. Igaz, ez áldozatos élet, sok kényelem és üres ábránd elhagyásával jár és, mint mondani szokás, hivatás kell hozzá. De hát hova nem kell áldozat-készség, lemondás, türelem, igénytelenség, alázatosság, engedelmisség és erényesség, még pedig a legtöbbször hősi? Még jó, emberhez méltó minden es cseléd sem lehetek nélküle.

Különben is arra kell az ifjúságot nevelni, – mert ez a valóság és irtózzunk a nevelésben a hazug illúzióktól, – hogy az élet nem fényes bálterem, sem füstös kávéház, sétahangverseny, hanem komoly munka, köteleességteljesítés és lemondás... az ürességekről az értéktelen üvegyöngyökről, amelyek drága kövekként fénylenek. S bizonyos kort, nem az öreg kort, elérve, már nem magunkért létezzünk e sártekén, Vagyis a szolidaritás öntudata éljen már az ifjúságban s hasson eleven erőként, mint kategorikus imperatívus. És pedig nemcsak a családi, társadalmi, nemzeti szolidaritásé, hanem az emberiségé is. Mi van meg bennünk ebből a szolidaritásból? ... Pedig ez a kereszténység s kultúra fokmérője és a nevelés teljesebbé tétele: Individualitás in *Unitate*.

Más nemzetek, franciák, belgák, hollandok, németek, olaszok fiai, leányai, képesek a nemes és Isten háláját kivívó áldozati életre ... csak ép a magyarból hiányoznék a magasabb rendű életszínvonalhoz való érzék és hivatottság? Igaz, hogy ezeréves történelmünk a kelet és Nyugat elleni hon- és szabadságvédelemre idegzett bennünket; az emberiség nagy lelki, szellemi szükségleteinek szolgálatára nem igen volt időnk, feláldozható munkánk és vérünk. Úgyis elfogyott a magyar a hazai rög védelmében.

Azt mondják, a lefolyt világháborúban is ezt a drága magyar humuszt védte, amelynek minden talpalattnyi földjét fiainak elporladt csontjai trágyázták meg s minden porszeme

vérükkel itatódott ezer év tusaiban, létharcában; amelynek nem csak Rákos patakja folyik magyar csontokon és sós könnyektől az íze, hanem a Morva vizétől a Vaskapuig ugyanezt mondhatta volna a költő minden patakról s folyóról, miknek vizét a széles Duna a tengerbe szállítja. Én nem tudom, az Ég tudja, miért itta fel a fél világ hétszáz ezer magyar szívnekvérét és miért lett annyi ezernek hangtalan pihenőhelye a sós tenger mélye, holott nekünk egy arasznyi sincs belőle. Nem tudom, ők sem tudták, mentek, mert hívta őket a király, mentek dalolva, felbokrétázva, mintha esküvőre szólna a rezesbanda.

S ha Isten hív bennünket egy felséges, áldásos munkára, fáradni, áldozatos életet szentelni a missiókon, a távol keleten, a Sárga tenger partjain . . . nem megyünk? Hétszáz ezer magyar vére volt a váltság egy meggyilkolt, szétszórt csontú ország feltámadásáért... Testvérünk a lengyel is, de vannak még testvéreink, kik sötétebb, mélyebb sírból várják, esengik a feltámadást. El se bírjuk gondolni, kivált e mai devalválódott, anyagiassá gémberedett világ szemléletében, hogy az ilyen áldozatos élete egy nép fiainak és leányainak, mily bőséges és éltető energia forrásokat jelent magának a népnek, országnak is, amelyből valók. Hogyne! Belekapcsolódás ez, közvetlenül, mint a tenger által a nép s ország a világforgalomba, az emberiség legszebb és legegységesebb és legszentebb érdekeinek szolgálatába: megteremteni Isten országát, tehát az igazságot, a szeretetet, a megértést, a szolidaritást, a kultúra országát; az emberiséget felemelni, nevelni Isten szent családjának méltóságába.

De íme, most veszem észre, hogy megint oda jutottam, ahol soraimnak első részében voltam: a nevelés keresztény szellemben való kimélyítéséhez . . . mert, hogy Nyugat országai s népei annyi áldozatos lelket tudnak az emberiség egyetemes érdekének munkájába állítani – ez ama szellemnek a gyümölcse. – Csak előre, előre, Magyarország is, az Élet útján előre, más dolgunk úgy sincsen a földön. És Magyarország szebb lesz, mint volt.

Mielőtt befejezném, helyénvalónak látszik épen itt annak megállapítása, mikép lehet etikailag megengedhetően s nemesen, az emberi természet lealacsonyítása nélkül, sőt ezt felmagasztalóan, az emberi fajnak esetleg veszedelmessé válható elszaporó-

dását gátak közé szorítani, tehát szabályozni. A kereszténység: emberi természetünket önmaga felé emelni képes erejével; a belső és külső embert egyaránt újjá szülő, szabadságra nevelő igazságaival; napsugaras atmoszférájával, örökkévalóságot átölelő perspektívájával; az időt és mulandót az el nem múltba olvasztó és abban megtartó hatalmával; avval a világban magában sehol meg nem található, Élet-pluszt jelentő energiájával, amelyet kegyelemnek neveznek rendesen . . . ezzel a nem e világból való valamivel egy fizikailag, értelmileg, szellemileg, akaratilag, erkölcsileg olyan új embert bír a világra hozni, amilyennek sehol sem találjuk mását megközelítőleg sem, lévén közte s a természet embere között áthidalhatlan távolság. S ez az új ember s asszony a szerzetes és szerzetesnő, amint ezt a gyönyörűséges fajtát a keresztény katolikus egyház a világba állítja már idestova 2000 éve.

Ez a tiszta lelki élet magasságába való emelése az emberi természetnek egyedüli Istenhez és emberhez méltó szabályozója a fiziológiai ember-születésnek. Mert a fogantatásnak, születésnek aktusa le nem töretik, meg nem fojtatik. Csak természetfeletti létbe, lelkivé emeltetik.

A fiziológiai szaporodásnak e természetfeletti módon való szabályozása nemesíti az egyént, nemesíti a fajt, mind tökéletesebben kibontakoztatja az új világot, az új nemzedéket, a homo spiritualist, az Isten gyermekeinek nemzedékét, – qui non ex sanguinibus, non ex voluntate carnis, non ex voluntate viri natus est, seo ex Deo.

Itt is van fogantatás, ismételjük, conceptus ex Spiritu Sancto, felzeng a „Magnificat” is, mint mikor Mária Erzsébetet látogatta, itt is van *szülés*, mint valaha Betlehemben, s a bölcső főélet angyalok kara zengi Isten dicsőségét... S van vajúdás is a kereszt megaláztatása és gyötrelmei között s *ujja születése* a sötétben vergődő lelkeknek a kereszthalál Consummátumában. S lészen egy Ep egész, szép s halhatatlan Magyarországnak is.

Befejezés.

Összefoglalva a mondottakat: bármily súlyossá, mondhatók lehetetlenné és galádul brutálissá is tették helyzetünket – ellenségeink vagy magunk, egyre megy, – kétségbe esni nem szabad, nincs rá ok. Az Élet nem ismer lehetetlent. Új meg Új energiákat tud bennünk fakasztani, alkotásra emelni. Egészen új, az eddiginél életálabb generációt fog evolválni. Egy halhatatlan, tisztább, keresztényibb, lelkiségben mélyebb és gazdagabb, romlás ellen immúnissá lényegült nemzedéket fog az élet küzdő nagy munkatereére kisugározni. Ennek a célnak fogja, ha szükséges, az iskolát, az ismeretanyag értékét, quantitás és minőségében alárendelni, lévén az esszenciája a nevelésnek: rugalmas lelkű és testű, szabad individualitású, az élet feltételét nem másokban, hanem önmagában megtaláló s gyümölcsözővé tevő ifjúság.” *Egy integer, egészséges ifjúság.* S addig is, míg ez újjá született ifjúság munkájából megszületik a szép, teljes, a halhatatlan Magyarország ... az átmeneti nemzedék e Csonkaországban is megtalálja nem ugyan a maga erejéből, hanem az állam támogatásával, irányításával a maga tűrhető egzisztenciáját s ha nem is mind itthon, de valahol széles e nagy világon, sőt ideálisan nemes, magasztos életcél felé is lendülhet, ha megérzi magában a hivatást: Szolgálni, mint magyar, az egyetemes emberiség örök, Istent kereső vágyait s kielégülésre segíteni világosság, szabadság s emberi méltóság után szomjazó lelkét. Isten országa felé irányul az élet útja, az emberiséget egy szent harmonikus családdá egyesíteni, amelyben nem az önző, atavisztikus, alantjáró állatember nyers vágya uralkodik, hanem az Isten szíve szerinti Első, aki a többit szeretetben leggazdagabban tudja szolgálni ... mint utolsó.

Kereszténység! Te Jézus Szíve ideáljának testet öltött kereszténysége, gazdagon virágzó és gyümölcsöző *Individualitás* az örök romolhatatlan *Unitásban*, te örök szépségű alkotása az Isten művészetének . . . óh, jöjj el, jöjj el már e szenvedő Földre.

Tartalomjegyzék.

I. Egészséges család.

	Lap.
<i>Bevezetés</i>	5.
<i>A nevelés mivolta, célja s útja</i>	6.
<i>A természet útmutatása</i>	7.
<i>Az ember, aki test és lélek</i>	9.
<i>Apa, anya</i>	12.
<i>A gyermek áldás – az egyke átok</i>	15.
<i>Testi-lelki higiena</i>	21.
<i>Tettek embere s kora</i>	26.
<i>Család, egyed és köz kapcsolata</i>	30.
<i>Befejezés</i>	35.

II. Egészséges iskola.

<i>Bevezetés</i>	38.
<i>Féltjük gyermekeinket</i>	39.
<i>Napsugaras légkör</i>	43.
<i>Befejezés</i>	47.

III. Életálló nemzedék.

<i>Bevezetés</i>	48.
<i>Mélyebb lelkiség</i>	49.
<i>Dologszerető nemzedék</i>	51.
<i>Idő kevés. A legszükségesebb</i>	54.
<i>Minden a numerus clausus</i>	
<i>jegyében</i>	65.
<i>Ha hív az Élet</i>	10.
<i>Befejezés</i>	74.